

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος

Συνδρομή ἰτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἔρχονται ἐπὶ
1 ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἰτησίαι.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

14 Μαΐου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑ

Παπαφλέσσα

Ἡ ἀνωτέρω ὑπογραφή τοῦ γενναίου ἀρχιμανδρίτου ἐλη-
φθῇ ἐκ μακρᾶς ἐπιστολῆς γραφείσης ἐν Ἀχλαδοκάμπῳ, τῇ
10 Ἰουλίου 1822, παρ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀειμνήστων Δημη-
τρίου Ὑψηλάντου, Πητρούμπη, Θεοδώρου Κολοκοτρώνη
καὶ Παναγιώτου Κρεβάτα καὶ ἀπευθυνθείτης «Πρὸς τοὺς
φιλογενεῖς πατριώτας, εἰς Ζάκυνθον.» Διὰ τῆς ἐπιστολῆς
ταύτης, ἥς τὸ πρωτότυπον εὐρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ κ. Δ.
Στεφάνου, περιγράφεται ἡ οἰκτρὰ τότε κατάστασις τῆς
Ἑλλάδος καὶ ζητεῖται βοήθεια παρὰ τῶν Ζακυνθίων εἰς
«μπαροῦτι, μολύδι καὶ χαρτί.» Σ. τ. Δ.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΚΟΛΟΜΒΟΣ

Βίος αὐτοῦ καὶ ἀνακαλύψεις.

[Μετάφρασις Α. Μ.]

Συνέχεια καὶ τέλος· ἰδί σελ. 289.

Ε'

Τρίτη Θαλασσοπορία.

Ἡ Τριάς, ἡ ἀμερικανικὴ ἡπειρος, αἱ νῆσοι Ταβάγο,
Γρενάδα, Μαργαρίτα καὶ Κουδάγο.

Ὁ μέγας Θαλασσοπόρος δὲν ἀπεθαρρύνθη ἐκ
τῆς ἀχαριστίας τῶν συμπολιτῶν του. Κατ' αὐ-
τὸν ἡ κυρία καὶ μεγάλη ἀποστολὴ ἐξεπληρώ-
θη, ἔμεινε ὅμως νὰ ἐκπληρωθῇ καὶ ἡ μικρὰ ἡ
ἀνθρωπίνη. Ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος, πρέπει νὰ
εἰπώμεν, ἄνευ κινδύνου νὰ ἐλαττώσωμεν τὴν ὀ-
φειλὴν τῆς εὐγνωμοσύνης, ἣν οἱ μεταγενέστεροι
ὀφείλουσι πρὸς τὴν μνήμην του, ἥτο ἀνὴρ ἐμ-
πεφορημένος ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῶν χρόνων ἐν
οἷς ἔζη. Ὁνειροπόλει πλοῦτη καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ
διὰ τοὺς ὀπαδοὺς του· ὅτε δ' ἐπερατώθη τὸ μέγα
αὐτοῦ ἔργον ἀποκλειστικῶς ἐνησχολήθη εἰς ἀν-
εύρεσιν τοῦ χρυσοῦ, ὅστις ἠδύνατο νὰ κατα-
στήσῃ αὐτὸν ἴσον καὶ δὴ ἀνώτερον ὅλων ἐκείνων
τῶν εὐγενῶν Ἰσπανῶν, οἵτινες ἐξηυτέλιζον ἤδη
τὴν ἐπιχείρησιν, διότι δὲν εὗρον τὰ πλούτη, τὰ
ὅποια ἠλπίζον νὰ εὕρωσιν.

Οὕτω κατέγινε μετὰ σπουδῆς νὰ ὀργανώσῃ
τρίτην Θαλασσοπορίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς
Ἰσπανικῆς κυβερνήσεως. Μετὰ δυσκολίας κατε-
νίκησε τὴν κακεντρέχειαν τῶν ἐχθρῶν του, οὔτε
ὅμως οἱ κόποι, οὐς παρεσκεύαζε διὰ τὸ μέλλον,
οὔτε αἱ διαβολαί, ἃς κατεσίγα ἐν τῷ παρόντι,
ἀνεχαίτισαν αὐτόν. Τῇ 30 Μαΐου 1498 διεφυ-
γεν ὅλας τὰς ἐνοχλήσεις, τὰς παντοειδεῖς, ἃς

ἐδοκίμασεν ἀφ' ἧς ἐπανῆλθεν εἰς Ἰσπανίαν.
Καίπερ δὲ νοσῶν, ἀπέπλευσε μετὰ 8 πλοίων, ἐφ.
ὧν ἐπεβίβασεν 60 ναύτας καὶ 100 πεζοὺς, 40
ἵππεις, 50 ἐργάτας, 20 μεταλλευτὰς, 20 ἐρ-
γάτας διαφόρων ἐπαγγελμάτων καὶ μουσικοὺς
ἔτι· ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅλα τὰ στοιχεῖα πρὸς ἵδρυσιν
νέας σπουδαίας ἀποικίας, ἧς παρεσκεύασε τὸ
μέλλον ἐπιτυχὼν ἐκ τοῦ Βασιλέως τὴν διατα-
γὴν ὅπως πᾶσαι αἱ θανατικαὶ ποιναί, αἱ ἐν χρή-
σει ἐν τῇ Ἰσπανίᾳ, μεταβληθῶσιν εἰς ἐξορίαν
εἰς τὰς Νήσους· οὕτω δ' ἐγένετο ἐφευρετῆς
τῆς ἀποκαταστάσεως ἐκείνης τῶν καταδικῶν διὰ
τῆς ἐργασίας, ὧν ἡ ἱστορία περιποιεῖ τιμὴν εἰς
τὴν Ἀγγλίαν.

Παραφυσασσόμενος ὁ Κολόμβος παρὰ τὸ ἀ-
κρωτήριον τοῦ Ἀγ. Βικεντίου ὑπὸ γαλλικοῦ
στόλου, θέλοντος νὰ διευκολύνῃ τὴν πορείαν του,
διηυθύνθη εἰς τὴν Μαδέραν, ἐξ ἧς ἀπέστειλεν
εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον 5 τῶν πλοίων του
ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν πλοιάρχων Πέτρου Ἀ-
ράνα, Σανσὲ Καβαραγιάς καὶ ἐνός τῶν συγγενῶν
του Ἰωάννου Ἀντωνίου Κολόμβου· αὐτὸς δὲ διὰ
τῶν υπολοίπων τριῶν ἐτράπη πρὸς μεσημβρίαν
ὅπως διαπεράσῃ τὸν ἰσημερινὸν καὶ ἀναζητήσῃ
χώρας πλουσιωτέρας.

Ἐφθασεν εἰς τὰς νήσους Σέλ καὶ Σαντιάγον
τοῦ Πρασίνου ἀκρωτηρίου. Ἐντεῦθεν ἀνεχώρησε
τῇ 4 Ἰουλίου, ἔπλευσε 120 λεύγας μεσημβρινο-
δυτικῶς· ἔπειτα, ἵνα μὴ μείνῃ ἀκίνητος ἐν τῇ
διακεκαυμένῃ ζώνῃ ὑπὸ γαλήνης μακρᾶς, ἐτράπη
κατ' εὐθείαν πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνεκάλυψε τῇ 31
Ἰουλίου νῆσον, ἣν ὠνόμασε Τριάδα.

Ἡ νῆσος αὕτη ἔκειτο πλησιέστατα τῇ ἡπεί-
ρῳ, ἀλλ' ὁ Κολόμβος, ὅστις δὲν εἶχεν ἄλλως
πρὸς τὸ μέρος τοῦτο τὴν ἡπειρον, ἐτι μάλλον
ἀμφέβαλλε διότι οἱ ναῦται, οὓς ἐπεμφεν εἰς τὴν
ξηρὰν τὴν ἐπαύριον τῆς προσορμίσσεως αὐτοῦ
παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Ἀλλαταράζ, εἶπον αὐτῷ
ὅτι ἡ χώρα ἦτο ἀκατοίκητος.

Ἐν τούτοις μέγα μονόζυλον, ἐφ' οὗ ἐπέβαινον
24 ἰθαγενεῖς ἐνδεδυμένοι κάτωθεν τῆς ὀφύος
μικρὸν ἐνδυμα βαμβάκινον, κεχρωματισμένον διὰ
ζωρῶν χρωμάτων, ἐπλησίασε τὸν στολίσκον·
ἀλλ' οἱ ναῦται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προσελκύσω-
σιν αὐτοὺς διὰ τῶν κατόπτρων καὶ τῶν ὑαλι-
κῶν, ἅτινα ἐπεδείκνυσεν· τοῦναντίον οἱ Ἰνδοὶ ἐ-
δειξαν ἐχθρικὰς διαθέσεις, διότι ἀνεχώρησαν ῥί-

φαντες βροχὴν βελῶν ἐπὶ τοῦ πλησιεστέρου αὐτοῖς πλοίου.

Τῇ ἐπαύριον ὁ ναύαρχος προσωρμίσθη εἰς τὰ παράλια τῆς Βενεζουέλας, ἅτινα σχηματίζουν τὸ δέλτα τοῦ Ὁρενόκου· ἀλλ' ἐκ τῶν πολυπληθῶν διακλαδώσεων τοῦ ποταμοῦ τούτου ἐνόμισεν ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχε νῆσος, ἣν καὶ ὠνόμασε Γράτσια.

Ἐν τούτοις αὐτόθι ὑπῆρχεν ἡ ἥπειρος, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἐζητεῖ, καὶ τὴν ὁποίαν ἐνόμισεν ὅτι ἀνεῦρεν εἰς Κοῦθαν· δὲν εἶχεν ὅμως ὁ Κολόμβος ἰκανὸν χρόνον ὥπως λάβῃ πλήρη γνῶσιν. Προσβλήθεις ἐν τῷ κόλῳ Παρία, τῷ εὐρισκομένῳ μεταξὺ τῆς ἡπείρου καὶ Τριάδος, ὑπὸ τρικυμίας, ὅτε καὶ διέτρεξε τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων, ἔσπευσε νὰ ἐξέλθῃ, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνεκάλυψε καὶ ὠνόμασε τὸ ἀκρωτήριο Πένα Βλάγκα ἐπὶ τῆς νήσου Τριάδος, τὸ ἀκρωτήριον Ἀάπα ἐπὶ τῆς ἡπείρου καὶ πολλοὺς λιμένας, ἰδίᾳ δὲ τὸν τῶν Πιθήκων εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὁρενόκου· ἀπεβιβάσθη δὲ καὶ πρὸς δυσμὰς τοῦ ἀκρωτηρίου Κουμάνα, ὅπου ἔτυχε λαμπρὰς υποδοχῆς ὑπὸ τῶν κατοίκων, οἵτινες ἐβεβαίωσαν αὐτὸν ὅτι πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀλκαταράζ ἡ χώρα εἶχεν ἄφθονον χρυσὸν καὶ μαργαρίτας.

Ὁ ναύαρχος ἐπεθύμει νὰ προχωρήσῃ μέχρις ἐκεῖ, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπε πρὸς τὰ παράλια ἐκεῖνα οὐδὲν ἀσφαλὲς ὁρητήριον τῶν πλοίων του. Ἀλλ' ὡς δὲ καὶ ἡ ὕψεια τοῦ σπουδαίως εἶχε πάθει καὶ ἔσπευδε νὰ φθάσῃ εἰς Ἰσθμόν, ὅπου ἀναφανδὸν ἐπεζήτουν καὶ τὰ κεκηνηκότα ἐκ τοῦ πλοῦ πληρώματα. Παρέπλευσε λοιπὸν τὴν Βενεζουέλαν, συνάπτων σχέσεις πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς, οἵτινες εἶχον σῶμα ἐξαιρετον, φυσιογνωμίαν εὐάρεστον καὶ ἦσαν μᾶλλον πεπολιτισμένοι ἐκείνων, οὓς τέως εἶχεν ἰδεῖ μέχρι τῆς 23 Αὐγούστου, χρόνου καθ' ὃν, καταλείπων τὸν κόλπον Παρίαν διὰ στενοῦ πορθμοῦ, ὃν ἔτι καλοῦσι στόμα τοῦ Δράκοντος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀναπεπταμένην θάλασσαν.

Μετ' ὀλίγον ἀνεκάλυψε τὴν νῆσον Ταβάγο, κειμένην ΒΑ. τῆς Τριάδος, εἴτα βορειότερον τὴν Κονσεψιὼν (καλουμένην σήμερον Γρενάδα), ἐκεῖθεν ἐκκλίνων ΜΑ. παρέπλευσε τὴν ἀμερικανικὴν παραλίαν εἰς διάστημα περίπου 40 λευγῶν, καὶ ἀνεκάλυψε τὴν νῆσον Μαργαρίταν καὶ τὴν νῆσον Κουβάγο ἐγγὺς κειμένους τῇ ἡπείρῳ. Ἐπεθύμει δὲ νὰ παρατείνῃ τὴν διαμονὴν του ἐν τῇ τελευταίᾳ, διότι οἱ ἐγγύριοι εἶχον αὐτόθι ἰδρύσει ἀλιεῖαν μαργαριτῶν, καὶ εὐκόλως ἠδύνατο νὰ προμηθευθῇ μεγάλας ποσότητας ἀνταλλάσσων τεμάχια φαγεντιανῶν ἀγγείων καὶ σείστρα. Ἀλλὰ τὰ πληρώματα ἦσαν ἐκλελυμένα ἐκ τῶν κόπων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀσθενῶν εἶχεν αὐξήσῃ, διὸ ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦν κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον.

Κατ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν χρόνον ἡ διχόνοια ἐπεκράτει ἐν τῇ ἀποικίᾳ, ἀπειλουμένη καὶ ὑπὸ τῶν ἐπανεστημένων ἐγγυρίων, ἥτο δὲ ἀναγκασία ἡ ἔφριξις τοῦ ναυάρχου ὥπως ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν. Ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του ὁ ἀδελφός του Βαρθελεμῆς ἐθεμελίωσεν, αὐτὸς ὑποδείξας, εἰς ἀπόστασιν 30 λευγῶν ἐκ τῆς Ἰσθμῶς παρά τινι μεγαλοπρεπεῖ λιμένι καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς ὠραίου ποταμοῦ, τὴν πόλιν τοῦ Ἀγ. Δομίγκου, ἥτις κατέστη ὕστερον ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου· ἥτο δὲ φυσικῶς ὁ διοικητὴς, τοῦ ἀδελφοῦ του Δὸν Διέγου ἔχοντος τὴν διοίκησιν τῆς Ἰσθμῶς.

Αὐτὴ ἡ κατάληψις τῆς ἐξουσίας ὑπὸ μόνης τῆς οἰκογενείας τοῦ Κολόμβου ἐξηρέθισε τοὺς Εὐρωπαίους, εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε καὶ τοῦτο ὅτι πάντες οἱ ἀφικόμενοι μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν χρυσορυχείων ἦσαν τυχοδιώκται καὶ ἀνέστιοι, οἵτινες ἤλθον ἐνταῦθα ἐλκυσθέντες ὑπὸ τῆς ἀπληστίας· δυσηρεστήθησαν δὲ διότι δὲν ἐπλούτισαν ἀμέσως καὶ ἄνευ ἐργασίας.

Δὲν ὑπῆρχε δὲ πρὸς τοὺς τοῖς χρεῖα τῆς παρεμβάσεως αὐτῶν ὥπως ἐξεγείρωσι τοὺς ἐγγυρίους καὶ ὑποβάλωσι τὴν ἀταξίαν· διότι οἱ Ἰσπανοὶ αὐτοὶ διὰ τοῦ συστήματος τῆς παρανόμου ἐπιβολῆς φόρων, τῶν ἀπαιτήσεων, τῆς ἀπιστίας, τῆς βίας καὶ τῆς σκληρότητος αὐτῶν, ἥτις πολὺ ὕστερον ἐπλημύρηνεν αἵματος καὶ ἀπεδεκάτισε τὸν Νέον Κόσμον, ἐξήγειραν τοὺς ἰθαγενεῖς κατοίκους.

Ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος εἶχεν ἀφ' ἐνὸς μὲν φροντίδα νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς Ἰσπανοὺς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ πολεμῇ τοὺς Ἰνδοὺς. Καὶ τὰς στάσεις μὲν τῶν τελευταίων κατέστειλε διὰ τῆς ἰκανότητός του, τὰς ἀταξίας δὲ τῶν Ἰσπανῶν διὰ τῆς ἀσκήσεως πάσης τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ. Ἀποδώσας τὸ δίκαιον εἰς τοὺς ἀδελφούς του, ἐδημοσίευσεν προκήρυξιν καλὴν πάντας τοὺς στασιαστὰς κατὰ τῆς ἀρχῆς Ἰσπανοὺς εἰς τὸ καθήκον των. Οἱ μὴ ὑποταχθέντες ἀπεστάλησαν τῇ 18 Ὀκτωβρίου ὑπὸ τοῦ ναυάρχου ἐπὶ 5 πλοίων εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἀξιωματικοῦ, κομίζοντος καὶ ἐκθεσιν τῶν νέων ἀνακαλύψεων καὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἀποικίας.

Πάντες οὗτοι οἱ δυσηρεστημένοι ἐφθασαν εἰς Ἰσπανίαν ἐν ὥρᾳ καθ' ἣν ὁ Φερδινάνδος ἀκούων ὅλας τὰς διαβολὰς, τὰς ἀδιαλείπτως ἐκτοξευόμενας κατὰ τοῦ ναυάρχου, ἥτο προκατειλημμένος κατ' αὐτοῦ καὶ μεταμελελημένος διότι περιέβαλε διὰ τόσον μεγάλῃς ἐξουσίας καὶ ἐξόχων προνομίων ἄνθρωπον ἀφανοῦς καταγωγῆς καὶ ξένον. Αἱ σκέψεις αὗται διὰ τῶν νέων κατηγοριῶν ἐπιρροσθεῖσαι ἠύξησαν τὴν ζηλοτυπίαν τοῦ Βασιλέως. Ἐξέλιπε δὲ ἤδη καὶ ἡ προστασία, ἣν ὁ Κολόμβος εὗρισκεν εἰς τὴν ἀγαθότητα τῆς Ἰσθμῶς. Διότι ἡ προστασία

αὕτη, ἡ ἀφοσιωμένη εἰς τὸν ναύτην τῆς Γενούης, ἠγανάκτησεν ἰδοῦσα συνοδίαν 300 Ἰνδῶν, οὓς ἀπέσπασεν οὗτος ἐκ τῆς πατρίδος των καὶ ἀπέστειλεν εἰς Ἰσπανίαν ὡς αἰχμαλώτους, καὶ ἐγκατέλιπε τὸν προστατευόμενόν της.

Οἱ ἐχθροὶ του εἶχον ἤδη ἐνώπιόν των εὐρύ σταδίον· διέδωσαν ὅτι ὁ Κολόμβος μὴ εὐχαριστούμενος μόνον εἰς τὸ ν' ἀρχῇ τυραννικῶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν του, ἐπλούτει δαπάναις τοῦ βασιλικοῦ θησαυροφυλακείου καὶ παρεσκευάζετο ν' ἀναγορευθῇ βασιλεὺς κατακτητῆς τῶν χωρῶν, ἃς ἀνεκάλυψεν ὑπὲρ τῆς Ἰσπανίας. Ἡ αὐτὴ διέταξε τὸ δεύτερον ἤδη ἀνακρίσεις ὡς πρὸς τὴν διαγωγὴν καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ ναυάρχου, ἃς ἀνέθεσαν εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Καλατράχας Φραγκίσκον Βοβαδίλλαν. Οὗτος ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον μὴνὶ Ἰουνίῳ 1500 ὡς ἔφορος τῆς δικαιοσύνης καὶ γενικῆς διοικητῆς.

Ὁ διορισμὸς οὗτος συνεπῆγε βεβαίως τὴν παῦσιν τοῦ ναυάρχου, ἀλλὰ πλὴν τούτου ὁ Βοβαδίλλας εἶχε περιβληθῇ καὶ δι' ἀπολύτου πληρεξουσιότητος διὰ τῆς ἐπομένῃς βασιλικῆς ἐπιστολῆς.

«Πρὸς τὸν Δὸν Χριστοφόρον Κολόμβον,

ἡμέτερον ναύαρχον ἐν τῷ Ωκεανῷ.

Διετάξαμεν τὸν διοικητὴν Δὸν Φραγκίσκον Βοβαδίλλαν νὰ ἐξηγήσῃ ὑμῖν τὴν ἡμετέραν θέλησιν. Διατάσσομεν δ' ὑμᾶς νὰ πιστεύσητε αὐτῷ καὶ νὰ ἐκτελέσητε ὅ,τι εἴπῃ ἐκ μέρους ἡμῶν.

Ἐγὼ ὁ βασιλεὺς.

Ἐγὼ ἡ βασίλισσα.»

Ἐὰν ὁ περιφανὴς θαλασσοπόρος εἶχεν ἀληθῶς τὴν πρόθεσιν νὰ κηρυχθῇ αὐτόνομος, δὲν ἠδύνατο νὰ εὖρῃ καλλιτέραν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ ῥίψῃ εἰς τὴν θάλασσαν τὸν Βοβαδίλλαν καὶ τὰ πληρεξούσια αὐτοῦ γράμματα, τόσῳ μᾶλλον ὅσον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Βοβαδίλλας ἐφάνη αὐθάδης· διότι ἡ πρώτη πρᾶξις αὐτοῦ φθάσαντος εἰς Ἰσθμόν, ἐξ ἧς ὁ ναύαρχος τότε ἦτο ἀπών, ἀσχολούμενος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Βαρθελεμῆ περὶ τὴν κατασκευὴν φρουρίου εἰς τὴν ἐπαρχίαν Εξαργούα, ἦτο νὰ ῥίψῃ εἰς τὴν φυλακὴν δέσμιον τὸν διοικητὴν Δὸν Διέγον. Ἡ σκέψις ὅμως τοῦ Κολόμβου δὲν ἐφθασεν ἕως ἐκεῖ. Πρὸς τὴν βασίλισσαν Ἰσθμῶν ἠσθάνετο βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην, τούτου δ' ἕνεκα παρέβλεπε τὴν ἀχαριστίαν τοῦ Φερδινάνδου, ὃν πάντοτε εὗρεν ἀδιάφορον καὶ μάταιον, ἥδη δὲ δεικνύμενον ἐπιλήσιμον τῶν δημοσίων δοθεισῶν υποσχέσεων· διότι ἐν τῇ ἐπιστολῇ του δὲν ἀπέδιδεν ἔτι εἰς αὐτὸν τὸν βαθμὸν τοῦ Ἀντιβασιλέως, ὃν ἀπένειμεν αὐτῷ προηγουμένως ὡς ἓνα τῶν ὅρων τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἐν τούτοις ἔχων ἐν ἐκυτῷ ὁ Κολόμβος πλήρη τὴν συναίσθησιν τῆς ἀθωότητός του, οὐ μόνον ἐδέχθη τὸν Βοβαδίλλαν ὡς ἔφορον τῆς δικαιοσύ-

νης, ἀλλὰ παρεκάλεσεν αὐτὸν ν' ἀρχίσῃ τὰς ἀνακρίσεις περὶ τῆς διοικήσεως καὶ καταστάσεως τῆς ἀποικίας.

Τοῦτο ὅμως ἀπέβη πρὸς κακὸν τοῦ δυστυχοῦς αὐτοῦ μεγάλου ἀνδρός, διότι πᾶσα ἡ στρατιὰ τῶν ψευδῶν φίλων, ἅμα ὑπέπεσεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Βασιλέως ἐξηγέρθη κατ' αὐτοῦ καὶ ἐστράφη, κατὰ τὰ ἐν ταῖς αὐλαῖς εἰθισμένα, πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον. Καὶ αὐτοὶ ἐκείνοι, οἵτινες ὤφειλον αὐτῷ τὴν θέσιν των, τὴν περιουσίαν των, κατηγόρουν αὐτοῦ τόσον, ὥστε ὁ Βοβαδίλλας, ὁ μὴ ἐπιζητῶν ἄλλως ἢ μόνον πρόφασιν, ὅπως καταλάβῃ τὴν θέσιν τοῦ κατακτητοῦ, ἠδυνήθη μετὰ ἡρέμου συνειδήσεως νὰ καταγγείλῃ αὐτὸν ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, καὶ ὡς τοιοῦτον ἐροίψεν εἰς τὰς ἀλύσεις, καὶ ἀπέστειλεν εἰς Ἰσπανίαν ὑπὸ τὴν συνοδίαν τοῦ Ἀλόνζου Βιλλέγου.

Αὐτὴ ἡ ἀναξία συμπεριφορὰ πρὸς τηλικούτον ἄνδρα τοσοῦτον συνεκίνησε τοὺς γενναίους τὴν ψυχὴν ἀνδράς, ὥστε ὁ πλοίαρχος Βιλλέγος, ἅμα τὸ πλοῖον ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος μετὰ σεβασμοῦ ἤλθεν εἰς τὸν Χριστοφόρον Κολόμβον ὅπως ἐλευθερώσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἀλύσεων. Ἀλλ' ὁ μέγας ἀνὴρ, ἐν τῇ ἀγανακτήσει του, ἀπεποιήθη πᾶσαν μεταβολὴν τῆς ποινῆς. Ἐφερε τὰς ἀλύσεις καθ' ὅλον τὸν πλοῦν· ἠθέλησε δ' αὐτὸς, κατακτητῆς τοῦ Νέου Κόσμου, νὰ φθάσῃ εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἰσπανίας, ὅπου κατεπλούτισεν, ἀλυσόμενος δίκην κακούργου καὶ ἐγκληματίου!

Τὸ αἶσχος προσήτετο ὅλον εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἥτις ἠσθάνθη αὐτὸ ἀμέσως. Τὸ μαρτύριον τοῦτο τοῦ μεγάλου ἀνδρός κατεξανέστησε τὴν κοινὴν γνώμην καὶ διὰ μέσου τῶν ποταπῶν παθῶν, ἅτινα τόσον ἀδίκως ἐξηγέρθησαν, ἡ εὐγνωμοσύνη ἀνατείλασα ἔτρεψε τὴν ὀργὴν τοῦ πλήθους κατὰ τοῦ Βοβαδίλλαν.

Τὰ αἰσθητά ταῦτα ἦσαν τόσον πάγκοινα ὥστε ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα ἀναφανδὸν κατεδίκαζον τὴν διαγωγὴν τοῦ διοικητοῦ Βοβαδίλλαν καὶ δι' ἐπιστολῆς φιλίας παρεκάλεσαν τὸν Κολόμβον, ὅστις προσήλθε βεβαρημένος ὑπὸ τῶν ἀλύσεων.

Εἰς τὴν αὐλὴν παρέστη ὡς κατήγορος καὶ οὐχὶ ὡς κατηγορούμενος, ἔτοιμος ν' ἀφηγηθῇ ὑπερηφάνως τὰ τοῦ βίου του, καὶ ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὸς ὃν κατηγόρησαν ὡς φιλόδοξον, ὅτι αὐτὸς περὶ οὗ εἶπον ὅτι ἐπλούτησεν ἐκ τῆς διοικήσεως τῆς ἀποικίας, δὲν ἐκέκτητο παρὰ τὰς ἀλύσεις, ἃς ἔφερεν. Ἡ βασίλισσα ἐλύθη εἰς δάκρυα, ὁ δὲ Κολόμβος συνεκινήθη ἐκ τούτων, καὶ παρηγορήθη διὰ τῶν μελιχίων λόγων της. Ἡ Ἰσπανία πᾶσα ἀνεγνώρισε τέλος ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις ἀνεκάλυψεν ἓνα κόσμον, δὲν εἶχε οὔτε μίαν κέρκιμον ἵνα καλύψῃ τὴν κεφαλὴν του.

Τὰ δεσμά, ἅτινα ἔλαβεν ὡς ἀμειβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του, ἠθέλησε νὰ φυλάξῃ παρ' ἐαυτοῦ

μᾶλλον ὥς ἀνάμνησιν τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ, παρὰ ὥς μνημεῖον τῆς ἀνθρωπίνης ἀχαριστίας.

«Τὰ σιδηρὰ ἐκεῖνα δεσμὰ, λέγει ὁ υἱὸς τοῦ Φερνάνδος, ἐβλεπον πάντοτε ἀνηρτημένα εἰς τὸ σπουδαστήριον τοῦ πατρός μου· εἶχε δὲ παραγγεῖλει νὰ κλεισθῶσι καὶ ταῦτα μετὰ τὸν θάνατόν του ἐντὸς τοῦ φερέτρου του».

ΣΤ'

Τετάρτη θαλασσοπορία.

Ἀνακάλυψις τῶν νήσων Καϋμᾶν, Μαρτινίκας, Λιμονάρας, Γουανάγας· τῶν παραλίων τοῦ Χονδουράς, τῶν Μοσκιτῶν, Νικαραγούας, Βεράνιαις, Κοσταρίκας, Πορτομπελλο, Παναμά, τῶν νήσων Μουλατᾶς καὶ τοῦ Δαριηνοῦ κόλπου.

Παρελθούσης τῆς συγκινήσεως, κατέλαβε τὸν Κολόμβον ἡ φυσικὴ εἰς τοὺς μεγάλους ἄνδρας ἀδιαφορία. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ναυάρχου ἀπενεμήθη αὐτῷ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ τοῦ Ἀντιβασιλέως. Ὁ Βοβαδίλλας, ὅστις πράγματι διεδέχθη τὸν Κολόμβον εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον, ἀνεκλήθη μᾶλλον διὰ τὴν σκληρὰν διαγωγὴν του πρὸς τοὺς Ἰνδοὺς, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἱκανῶς ἐμειώθη ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν του, παρὰ πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου. Ὁ μέγας δὲ θαλασσοπόρος δὲν ἐπέμψθη ἐκ νέου εἰς τὴν θεμελιωθεῖσαν παρ' αὐτοῦ ἀποικίαν. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐγένετο ἐκ δυσμενείας, ἀλλ' ἐξ αἰσθήματος λεπτοῦ, ὅπερ ὀλίγον ἐξετιμᾶτο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους. Ἡ Ἰσθαέλλα δὲν ἤθελεν ὁ ὑπ' αὐτῆς προστατευόμενος ν' ἀναλάβῃ τὸ ἀχαρὶ ἔργον νὰ φυλακίσῃ τὸν ἐχθρόν του. Διὸ ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον ἕτερος διοικητής.

Ὁ Κολόμβος δὲν διεμαρτυρήθη· ἀλλ' ὑπ' ὅψιν ἔχων τὰ ἀποτελέσματα τῆς θεμελιώσεως τῆς ἀποικίας, διότι μετὰ τρία ἔτη ἐπρόκειτο τὰ εἰσοδήματα τοῦ στέμματος ν' αὐξήσωσι κατὰ 60 ἑκατομμύρια, ἐξήτησεν ἐπιμόνως, καίτοι ἐν ἡλικίᾳ 66 ἐτῶν, νὰ ἐπιχειρήσῃ τετάρτην θαλασσοπορίαν, πρεσβεύων ἔτι ὅτι ἡ Ἀσία ἦτο ἐκεῖ, ὅπου εὕρισκετο πρᾶγματι ἡ Ἀμερική. Περὶ τούτου δὲ ἐξέθηκε τὰ πράγματα τὸσον πειστικῶς, ὥστε ὁ Βασιλεὺς κατεπεισθὲν νὰ ἐξοπλίσῃ νέον στολίσκον.

Ὁ Βάσκο δὲ Γάμα ἐπανήρχετο ἐκ τῶν Ἰνδιῶν κάμψας τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος. Ὁ δὲ Κολόμβος, ὅστις ἐπίστευεν ὅτι αἱ Ἰνδαὶ ἐχωρίζοντο ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθεισῶν χωρῶν διὰ στενοῦ, ἤθελε νὰ πορευθῇ εἰς αὐτάς διὰ τῶν δυτικῶν ὁδῶν, μὴ προτιθέμενος νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον καὶ εἰς τὰς ἰδρυθείσας ἤδη ἀποικίας. Ἀνεχώρησε λοιπὸν ἐκ Γάδης τῇ 9 Μαΐου 1502 μετὰ τεσσάρων πλοίων, ὧν τὸ μεγαλύτερον εἶχε χωρητικότητα 70 τόνων. Ἄπαν τὸ πλήρωμα τῶν πλοίων συνέκειτο ἐξ 150 ἀνδρῶν. Εἶχε δὲ μεθ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφόν του Βαρθελεμῆν καὶ τὸ τέκνον του τὸν Φερνάνδον 13 ἐτῶν, ὅπερ εἶχεν ἀποκτήσει ἐκ δευτέρου γάμου.

Ὁ στολίσκος ἀναπαυθεὶς ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν μεγάλην Καναρίαν νῆσον προσήγγισεν ἀλλήλο-διαδόχως εἰς τὴν Μαρτινίκαν, Δομίγκον, Σαὶν Κροά καὶ Πορτορίκο καὶ ἔφθασε τῇ 29 Ἰουνίου εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον. Ὁ Κολόμβος προὔτιθετο νὰ μὴ ἀποβιβασθῇ ποσὼς εἰς ταύτην τὴν γῆν ἐξ ἧς ἀναξίως ἀπεδιώχθη. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πλοῖόν του ἔκαμνε νερὰ ἐξήτησεν ἀπὸ τὸν διοικητὴν τὴν ἄδειαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν λιμένα. Ὁ Νικόλαος Ὁβάνδο, ὁ διαδεχθεὶς τὸν Βοβαδίλλαν, ἀπεποιήθη αὐτῷ τὴν ἄδειαν. Καὶ δὲν ἦτο μὲν οὗτος κακεντρέχης ἀνὴρ, ἀλλ' ἐφοβεῖτο μὴ ἡ παρουσία τοῦ ναυάρχου εἰς τὴν ἀποικίαν φέρῃ πράγματα, ἵσως δὲ καὶ ταραχάς· τὸσὺ μᾶλλον ὅσον ὁ Βοβαδίλλας πεφυλακισμένος ἦδη εὕρισκετο ἐπὶ ἐνὸς τῶν τριάκοντα τεσσάρων πλοίων, στόλου, ὅστις πλήρης πλούτου ἐκ τῆς ἀποικίας καὶ χρυσοῦ 2 ἑκατομμυρίων παρεσκευάζετο ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἰσπανίαν.

Ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος ἠρέσθη εἰς ταύτας τὰς ἀτόπους παρατηρήσεις καὶ ἀπήντησε μάλιστα δοὺς ἀγαθὴν τινα γνώμην· διότι ἡ πείρα ἦν εἶχε περὶ τὰ θαλάσσια φαινόμενα ἐγέννησεν αὐτῷ φόβους προσεχοῦς τρικυμίας, διὸ παρεκάλεσε τὸν διοικητὴν νὰ βραδύνῃ τὸν ἀπόπλουν τοῦ στόλου.

Ἡδύνατο βεβαίως νὰ σιωπήσῃ καὶ ν' ἀφήσῃ εἰς τὰ στοιχεῖα τὴν φροντίδα τῆς ἐκδικήσεώς του, ἀλλὰ ψυχὴ μεγάλου ὧς ἡ ἰδική του δὲν ἐγνώριζε τὴν μνησικακίαν. Οὐχ ἤττον ἐξεδικήθη ἐν πλήρει γαλήνῃ συνειδήσεως, διότι ὁ Ὁβάνδο παρακούσας τὴν συμβουλὴν του, ἔδωκε διαταγὴν ν' ἀποπλεύσῃ ὁ στόλος, μόλις ὅμως ἀνήλθῃ εἰς τὸ πέλαγος καὶ διεσκορπίσεν αὐτὸν φοβερὰ θύελλα, ὅταν δὲν εἶχον τέως ἰδεῖ εἰς τὰ παράλια ταῦτα. Εἰκοσιτέσσαρα πλοῖα κατεποντίσθησαν αὐτανδρά, πάντες δὲ οἱ διαβολαῖς καὶ κατήγοροι τοῦ Κολόμβου καὶ ὁ Βοβαδίλλας αὐτὸς ἀπωλέσθησαν ἐν τῷ ναυαγίῳ ἐκεῖνῳ. Μόνον ὁ στολίσκος τοῦ ναυάρχου διέφυγεν ἐν μέρει τὴν καταστροφὴν· διότι ἐν καιρῷ εὗρεν ὁρμητήριον ἀσφαλὲς ὅπου καὶ ἐξησφαλίσθη.

Οὐχ ἤττον τὸ ταξείδιον αὐτοῦ τοῦτο ὑπῆρξεν ἀτυχεῖς· διότι τὰ πλοῖά του φεύγοντα τὴν τρικυμίαν ὑπέστησαν μεγάλας ζημίας· ἡ θύελλα διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ καὶ παρέσυρεν αὐτὰ πρὸς τὴν Ἰαμαϊκὴν· εἶτα δὲ μέγιστα βεύματα ἐξώθησαν νοτιοδυτικῶς, ὅπου ἐπάλασαν ἐπὶ ἐξήκοντα ἡμέρας μὴ δυνηθέντα νὰ προχωρήσωσι οὐδ' 60 λεύγας· ἐπὶ τέλους δ' ἐπανερρίφθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Κούβας.

Οὐχ ἤττον κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα τοῦ τρικυμιώδους καιροῦ ἀνεκάλυψε τὰς νήσους Καϋμᾶν καὶ τὴν νῆσον Πίν.

Ἐντεῦθεν ὁ Κολόμβος ἐπορεύθη εἰς θάλασσαν, τὴν ὁποίαν οὐδὲν πλοῖον εἶχεν μέχρι τότε διαπλεύσει. Διηυθύνθη μεσημβρινοδυτικῶς καὶ ἀφί-

κετο τῇ 30 Ἰουλίου εἰς τὴν νῆσον Γουανάγαν, τῇ δὲ 14 Αὐγούστου εἰς ἐκείνην τὴν γλῶσσαν τῆς γῆς, ἣτις παρατεινομένη συνδέει διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Παναμά τὰς δύο ἀμερικανικὰς Ἠπείρους, τὴν ὁποίαν καὶ ὠνόμασεν Ὀνδουράς.

Δις μέχρι τοῦδε εἶχε προσεγγίσει εἰς τὴν ἡπειρον. Τοῦτο δὲ κατενόησε διότι ἐπὶ 9 μῆνας παρέπλεε τὰ παράλια ταῦτα, ὧν κατέγραψε καὶ χάρτην, περιλαμβάνοντα τὴν ἀμερικανικὴν παραλίαν ἀπὸ Τρουξίλλο μέχρι τοῦ Δαριηνοῦ κόλπου. Ὑπέστη ὅμως τόσους πολυειδεῖς κινδύνους καὶ ἡγωνίσθη κατὰ τοσούτων τρικυμιῶν, ὥστε ἡ ἀποθάρρυνσις ὑπ' ἧς κατελήθη ἐμπόδι-σεν αὐτὸν νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν ἀνακαλύψεων τούτων.

Ἀποδείξιν τούτου παρέχει ἡμῖν ἡ ἀφήγησις, ἣν ὁ Κολόμβος ἔγραψε τῆς τρικυμίας, τῆς καταλαβούσης αὐτὸν τῇ 15 Σεπτεμβρίου μικρὸν ἀφοῦ ἔκαμψε τὸ ἀκρωτήριο Γράτσια Δίο.

«Ἐπὶ 24 ἡμέρας, γράφει ἐν τῇ πρὸς τὸν Βασιλέα ἐπιστολῇ, τὰ κύματα ἐξηκολούθουν τὰς κατὰ τῶν πλοίων ἐφόδους τῶν, οἱ ὀφθαλμοί μου δὲν εἶδον οὔτε τὸν ἥλιον, οὔτε τοὺς ἀστέρας, οὔτε οὐδὲν πλανήτην. Τὰ πλοῖά μου ἦσαν ἡμιανοικτὰ, τὰ ἱστία ἐσχισμένα. Τὰ σχοινία, αἱ λέμβοι, τὰ ἔρμενα ἀπωλέσθησαν· οἱ ναῦται μου ἀσθενεῖς καὶ κατὰπληκτοὶ εἶχον παραδοθῇ εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ὀρησκειτικῶν αὐτῶν καθηκόντων. Πάντες ἔκαμνον δεήσεις, εὐχολὰς, καὶ ἀμοιβαίως ἐξωμολογοῦντο, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ἀναμείνοντες τὸ τέλος τῆς ζωῆς τῶν. Εἶδον πολλὰς τρικυμίας, ἀλλ' οὐχὶ τόσον μακρὰς καὶ βιαίας. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων, ναῦται ἀτρόμητοι ὄντες, ἀπώλεσαν τὸ θάρρος. Ἀλλ' ὅ,τι ἐπλήγωνε βαιθέως τὴν ψυχὴν μου ἦτο ἡ λύπη, ἣν ἐδοκίμαζα διὰ τὸν υἱόν μου, οὗτινος ἡ νεότης ἠύξανε τὴν θλίψιν μου· ἐβλεπον αὐτὸν ἔρμαιον γινόμενον παντὸς δεινοῦ καὶ πόνου παρὰ πάντα ἄλλον ἐξ ἡμῶν. Ὁ Θεὸς βεβαίως, καὶ οὐδεὶς ἕτερος παρῆγεν αὐτῷ δύναμιν· ὁ υἱὸς μου μόνος ὑπεξέκαψε τὸ θάρρος καὶ ἀνεπτέρου τὴν ὑπομονὴν τῶν ναυτῶν ἐν ταῖς ἐργασίαις τῶν. Ἐνόμιζε τις ὅτι ἐβλεπεν εἰς τὸ πρόσωπόν του ναύτην γεγηρακότα ἐν μέσῳ τῶν τρικυμιῶν, πρᾶγμα ἐκπληκτικόν, δυσκόλως δυνάμενον νὰ πιστευθῇ· τοῦτο δὲ ἀνεμίγνυε χαρὰν τινα εἰς τὰς πικρίας, ἃς ἐδοκίμαζα. Ἐγὼ ἤμην ἀσθενὴς καὶ πολλὰκις εἶδον προσεγγίσασαν τὴν τελευταίαν μου στιγμήν.

«Τέλος πρὸς ἐπίμετρον τῶν συμφορῶν μου, 20 ἐτῶν ὑπηρεσίαι, κόποι καὶ κίνδυνοι δὲν μοι ἐπέφερον οὐδὲν ὄφελος, διότι σήμερον εὕρισκα μὴ κατέχων οὐδὲ μίαν κέραμον ἐν Ἰσπανίᾳ, καὶ τὸ ξενοδοχεῖον μόνον παρέχει μοι ἄσυχον ὅταν θέλω ν' ἀναπαυθῶ, ἢ νὰ φάγω λιτότατόν τι φαγητόν. Οὐχὶ δὲ σπανίως μοι συμβαίνει ν' ἀδυνατῶ νὰ πληρώσω τὴν μερίδα μου.»

Εὐκόλως κατανοεῖ τις ὅτι ὑπὸ τοιαύτας σχέσεις ὁ Κολόμβος δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀναγκασίαν δραστηριότητα ἀρχηγοῦ θαλασσοπορίας. Οὐχ ἤττον ἐξηκολούθησε μετὰ τινος θάρρους θαλασσοπορῶν καὶ παραπλέων τὴν ἀμερικανικὴν ἀκτὴν. Ἐδῶσεν ὀνόματα εἰς τὰς χώρας Ὀνδουράς, Μοσκιτῶς, Νικαραγούας, Κοσταρίκας καὶ Παναμᾶν. Εἶτα ἀνεκάλυψε τὰς 12 νήσους Λιμονάρας, εἶτα δὲ ἡγκυροβόλησεν εἰς τὸν ὄρμον τῆς Ἀμιροτὲ ἀπέναντι τῆς κόμης Καριά, ἐνθα παρέμεινε μέχρις τῆς 15 Ὀκτωβρίου μεταχειριζόμενος τὸν χρόνον τοῦτον πρὸς ἐπισκευὴν τῶν πλοίων του μᾶλλον, παρὰ πρὸς ἀνάπυσιν ἰδίων καὶ τοῦ πληρώματος, ἧς εἶχε μεγάλην ἀνάγκην.

Ὁ ναύαρχος νομίζων ὅτι ὀλίγον ἀπέμεινε τῶν ἐκβολῶν τοῦ Γάγγου ἠκολούθησε τὴν δασώδη παραλίαν τῆς Βεράνιαις μέχρι τῆς 26 Νοεμβρίου, τότε δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα Ἐσκριβάνος, ἐν ὠνόμασεν Ἐλρετρέτε, ὅπως ἐπισκευάσῃ αὐτὴς τὰ πλοῖά του, ἅτινα καταφαγωθέντα ὑπὸ τῶν σαυλῶν ἐϋρίσκοντο εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν.

Ἐξελθὼν τοῦ λιμένος τούτου κατελήθη πάλιν ὑπὸ τρικυμίας ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπώλεσε σχοινία, πανία καὶ ἀγκύρας· τὰ πλοῖά του ἀποσυνετέθησαν καὶ ἔκαμνον νερὰ ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Βεράνιαις, ἀλλ' οὐδὲν εὖρων αὐτόθι μέρος ἀσφαλὲς ἀπῆλθε (6 Ἰανουαρίου 1503) καὶ ἡγκυροβόλησεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ἰέβρα, ἐν ὠνόμασε Βηθλεεμ.

Ἐνῷ τὰ πληρώματα κατεγίνοντο εἰς ἐπισκευὴν τῶν πλοίων, πάντοτε ἀτελῶς γινομένην, διότι τὰ πλοῖα ἦσαν κατὰ τὸ ἡμισυ σεσηπότα, ἐξηκολούθει δὲ ὁ τρικυμιώδης καιρὸς, ὁ ναύαρχος συνέδεε σχέσεις πρὸς τοὺς ἐγγχωρίους τοῦ τόπου. Ὁ κασίκος τῆς Βηθλεεμ, ὅστις ἐδείχθη εὐπροσηγορώτατος, ὑπέδειξεν εἰς αὐτὸν ὅτι εἰς ἀπόστασιν 5 λευγῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὑπῆρχε χρυσοφόρος χώρα, ὅπου ὁ χρυσοῦς ἦτο τόσον ἄφθονος ὥστε εἰς μόνος ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ συλλέξῃ 1 μέτρον εἰς 10 ἡμέρας. Ὁ Κολόμβος ἀπέστειλε πάραυτα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀδελφοῦ του Βαρθελεμῆ 70 ἄνδρας, οἵτινες εἰς ὀλίγας ὥρας συνέλεξαν τόσον σημαντικὴν ποσότητα χρυσοῦ, ὥστε ἐλησφόνησε τὴν Κούβαν καὶ τὸν Ἅγιον Δομίγκον, ἐσκέφθη δὲ νὰ ἐγκατασταθῇ πλησίον τῆς πηγῆς ταύτης τοῦ πλούτου (6 Φεβρουαρίου).

Οἱ Εὐρωπαῖοι κατοικήσαντες αὐτόθι ἐντὸς ξυλίων παραπηγμάτων μετὰ ζήλου ἐπεδρόθησαν εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ χρυσοῦ, ἐν ἐπεσώρευον εὐθὺς εἰς τὰ πλοῖα· ἀλλ' ὁ κασίκος ὀργισθεὶς διὰ τὴν ἀρπαγὴν ταύτην, ἀπεφάσισε νὰ σφάξῃ αὐτοὺς καὶ καύσῃ τὰς κατοικίας τῶν. Προέβλεπε λοιπὸν τὸ Ἰσπανικὸν στρατόπεδον μετὰ δυνάμεων σχετικῶς μεγάλων· ἀλλὰ ταύτας κατετρόπωσε τὸ πῦρ τῶν Εὐρωπαίων, συλληφέντος καὶ τοῦ κασίκου μετὰ τῶν τέκνων του. Μετ' ὀλίγον

ὅμως ὁ κασίκοις κατορθώσας νὰ διαφύγῃ ἐπα-
νῆλθε κομίζων νέα στίφη, ἅτινα κατὰ μέγα μέ-
ρος ἐπίσης οἱ Εὐρωπαῖοι κατέστρεψαν.

Ὁ Κολόμβος ἦτο μὲν νικητὴς, ἀλλ' ὁ πόλε-
μος ἐμείλλε νὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ δὲν ἦτο καιρὸς
νὰ σκέπτηται περὶ ἰδρύσεως ἀποικίας εἰς τὰς
παράλιας ταύτας, εὐαρίθμους ἔχων ὀπλίτας. Ἐ-
νόμισε λοιπὸν συντεῖν ν' ἀπέλθῃ τὸ ταχύτερον,
ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ μεγαλειτέρων
δυνάμεων.

Ἐκ τῶν πλοίων τρία μόνον ἦσαν εἰς κατὰ-
στασιν νὰ πλεύσωσι, δὲν εἶχε δὲ προχωρήσει 30
λεύγας ὅτε ἐσπυσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν παρα-
λίαν ὅπως ἐφορτώσῃ ὅσον τάχιον ἐν ἐξ αὐτῶν,
τὸ ὁποῖον καὶ ἐγκατέλειπεν εἰς Πορτοβέλλο καὶ
ἐξακολούθησε πλεῖον μόνον μετὰ τῶν ἐτέρων δύο,
ἀνευ λέμβων καὶ σχεδὸν ἄνευ τροφῶν. Δὲν ἠθέ-
λησε δὲ νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω ἀφοῦ ἀνεγνώρι-
σε τὸ ἄθροισμα τῶν νήσων Μουλατάς καὶ εἰσέ-
πλευσεν εἰς τὸν Δαριηνὸν κόλπον, ἀλλὰ διηυθύνθη
εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον.

Τῇ 10 Μαΐου εὐρισκόμενος πρὸ τῶν νήσων
Καυμάν, νέα τρικυμία ἐκράγεῖσα ἐξώθησεν αὐ-
τὸν πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέχρι τῆς Κούβας· αὐ-
τόθι ἀπώλεσεν ἱστία, ἀγκύρας, τὰ δὲ δύο πλοῖα
συνεκρούσθησαν πρὸς ἄλληλα κατὰ μίαν τῶν νυ-
κτῶν. Ὁ τρικυμιώδης καιρὸς ἐξακολούθησεν ἐπὶ
δύο μῆνας· μόλις δὲ διέφυγεν ὁ Κολόμβος τῇ 28
Ἰουνίου προσορμισθεὶς εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἰα-
μαϊκῆς Σάν Γλώρα, νῦν καλούμενον τοῦ Δὸν Χρι-
στοφόρου. Τότε ὅμως τὰ πλοῖα τοῦ ἦσαν εἰς τοιαύ-
την κατὰστασιν ἀποσυμβέσεως, ὥστε δὲν ἐτόλ-
μησε νὰ ἐπιχειρήσῃ πλοῦν μέχρι τῆς Ἰσπανικῆς
νῆσου, ὅπως ἐπισκευάσῃ αὐτὰ καὶ προμηθευθῇ
τροφάς.

Σωτηρίαν ἐκ τοῦ μέρους τούτου δὲν ἤλπιζον·
πάντες ἠσθάνοντο τοῦτο· διὸ οἱ ἀνδρεῖοι ἀξίω-
ματικοὶ Φιέσι καὶ Μενδὲξ ἐπρότειναν τῷ ναυάρχῳ
νὰ διαπεραιωθῶσιν ἐκ τῆς Ἰαμαϊκῆς εἰς τὴν Ἰ-
σπανικὴν νῆσον δι' ἰνδικῶν μονοξύλων.

Ὁ Κολόμβος, ὁ ὁποῖος ἤθελεν ἐπιχειρήσει
τοῦτο, ἂν δὲν ἦτο ἐξησθενωμένος ἐκ τῆς νόσου,
ἀφῆκεν αὐτοὺς ν' ἀπέλθωσι καὶ διέμεινεν ἄνευ
ζωοτροφῶν μετὰ τοῦ ἐπιλοῖπου τοῦ πληρώμα-
τος ἐπὶ τῆς ἐρήμου νῆσου.

Ὁ Φιέσι καὶ ὁ Μενδὲξ ἀφίκοντο ἄνευ δυσχε-
ρειῶν εἰς τὴν Ἰσπανικὴν νῆσον, ἀλλ' ὁ διοικητὴς
Ὁδάνδος, ὑποσχόμενος αὐτοῖς καθ' ἐκάστην
πλοῖον πρὸς ἐπάνοδον τοῦ ναυάρχου, ἠνάγκασεν
αὐτοὺς νὰ περιμένωσιν ἐν ἔτος, κατὰ τὸ διάστημα
τοῦ ὁποῖου οἱ ναυαγοὶ ἔμενον ἄνευ εἰδήσεων.

Αὐτὴ ἡ ἀπομόνωσις καὶ ἡ ἀθλιότης ἐνωρὶς ἐξ-
ηρέθησαν μέρος τῶν συντρόφων τοῦ Κολόμβου.
Ἐλεγον ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῶν δὲν ἐτόλμα νὰ ἐπα-
νακάμψῃ εἰς τὴν ἀποικίαν, ἥς ὁ διοικητὴς ἀπε-
ποιήθη αὐτῷ τὴν εἰσόδον, ἔχων ῥητὰς πρὸς τοῦτο
παρὰ τοῦ Βασιλέως διαταγὰς. Ἐβλεπον ἑκα-

τοὺς περιπλεχθέντας εἰς τὴν προγραφὴν ταύτην
καὶ ἐπανέστησαν, ὡς ἐν πρᾶξι τοιαύτῃ ἐχθρι-
κῇ ἡδύνατο νὰ συντελέσῃ εἰς ἀπελευθέρωσιν τῶν.

Τῇ 2 λοιπὸν Ἰανουαρίου 1504, ὁ πλοίαρχος
ἐνὸς τῶν πλοίων, ὁ στρατιωτικὸς ταμίης καὶ οἱ
ἀξιωματικοὶ αὐτῶν, οἱ ἀδελφοὶ Πορράς, ἐτέθη-
σαν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δυσηρεστημένων καὶ ἦλθον
νὰ προκαλέσωσι τὸν ναύαρχον νὰ φέρῃ αὐτοὺς
εἰς Καστιλίαν, ἀπόφασιν ἔχοντες πρὸ τῆς φυσι-
κῆς ἀδυνάτου ταύτης πράξεως νὰ ἐπιχειρήσωσι
τὴν ἐπάνοδον ἐπὶ λέμβων τῶν ἰθαγενῶν.

Ὁ Κολόμβος, οὐτινος ἡ ἀσθένεια ἔτι μᾶλλον
ἐπροχώρει, ἀπεπειράθη νὰ κατησυχάσῃ αὐτοὺς,
ἀλλ' ἡ ἐρις ἐκορυφώθη τέσον, ὥστε ὁ Βαρθελεμῆς
καὶ ὁ νέος Φερνάνδος διὰ τοῦ ἰδίου χυτῶν σώ-
ματος προήσπισαν τοῦ ναυάρχου. Τότε οἱ τρια-
σταὶ ἔτρεξαν εἰς τὴν παραλίαν, ἥρπασαν ὅλα τὰ
πλοῖα, ἅτινα ἐκεῖ εὑρον καὶ διηυθύνθησαν πρὸς
τὴν ἀνατολικὴν ἐσχατιὰν τῆς νῆσου, ὅπου ἐδή-
σαν τὰς κατοικίας τὰς ἰνδικὰς πρὸς τὸν σκοπὸν
νὰ καταστήσωσι τὸν ναύαρχον καὶ τινὰς παρ'
αὐτῷ μέινοντας πιστοὺς ὑπευθύνους διὰ τὰς
βαιοπραγίας ταύτας.

Ἐν τῇ μέθῃ τῆς ὀργῆς τῶν, παρέσυραν ἰθα-
γενεῖς τινὰς ἐπὶ τῇ προφάσει νὰ μεταχειρισθῶ-
σιν αὐτοὺς ὡς πηδαλιούχους εἰς τὰ πλοῖα, καὶ
ἅτινα ἥρπασαν. Ἀλλ' αἱ λέμβοι αὐταὶ δὲν ἠ-
δυνήθησαν ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὴν μεγάλην θάλασ-
σαν, οἱ δὲ Πορράς καὶ οἱ σύντροφοι αὐτῶν ἠναγ-
κίσθησαν νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς τὰ παράλια τῆς
Ἰαμαϊκῆς, ἀφοῦ ἐπνίξαν πάντας τοὺς κίχμαλῳ-
τους, ὅπως μὴ βαρύνωσι τὰ πλοῖα.

Αἱ ἀπάνθρωποι αὗται πράξεις ἐξηρέθησαν
πάντας τοὺς ἰθαγενεῖς, καὶ ὁ ναύαρχος ὑπεχρέωθη
ὅπως ἀποβάλλῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν εὐθύνην νὰ βα-
δίσῃ ἐναντίον τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ συντρόφων.
Ὁ Βαρθελεμῆς συνῆψε πρὸς αὐτοὺς ἀληθῆ μά-
χην, ἠχμαλώτισε τοὺς ἀρχηγούς τῶν καὶ ἂν δὲν
ἐπανήγαγεν αὐτοὺς ἀμέσως εἰς τὸ καὶ θανάτων,
τούλάχιστον διεσκόρπισεν οὕτως ὥστε ἀπεσο-
βήθη πᾶς μεταγενέστερος κίνδυνος.

Ἡ τάξις ἐπανῆλθε μικρὸν κατὰ μικρόν· αἱ
ἐλλείψεις ὅμως ἠύξανον καὶ ἡ πείνα καθίστατο ἐ-
πίφοβος. Μέχρις αὐτοῦ τοῦ χρόνου οἱ Ἰνδοὶ ἐ-
χορήγουν τροφάς, ἀλλὰ κατόπιν ἔπαυσαν· διότι
οἱ Εὐρωπαῖοι ἀπώλεσαν παρ' αὐτοῖς πᾶν γόη-
τρον, ἀλληλομαχοῦντες ὡς ἄνθρωποι κοινοί.

Ὁ Χριστοφόρος Κολόμβος ἔσωσεν ἑαυτὸν καὶ
τοὺς περὶ αὐτὸν διὰ τεχνάσματος συγχωρητέου
εἰς παρομοίας περιστάσεις. Ἦτο παραμονὴ ἐκ-
λείψεως σελήνης, ἣν προσεῖδε καὶ ὑπελόγησεν· ὅ-
πως λοιπὸν καταπλήξῃ τοὺς ἐγχωρίους διὰ θαύ-
ματος, ἐκάλεσεν ὅλους τοὺς ἀρχηγούς καὶ ἡγε-
μόνας τῶν πέριξ, καὶ ἀφοῦ ἐζήτησε παρ' αὐτῶν
τροφάς, οὗτοι δὲ ἀπεποιήθησαν, κατέκρινε τὴν
σιληρότητα αὐτῶν καὶ ἠπειλῆσε κατ' αὐτῶν τὴν
ὀργὴν τοῦ Θεοῦ.

— Ὅπως δώσω δὲ ἀπόδειξιν, εἶπε, θέλω
κατ' ἀρχὰς διατάξαι τὴν σελήνην νὰ μὴ φω-
τίσῃ ὑμᾶς.

Οἱ ἄγριοι ἀπῆλθον μὴ πιεῖσαντες· ὅταν ὅμως
ἐπῆλθεν ἡ νύξ, καὶ εἶδον ὅτι τὸ φῶς τῆς σελή-
νης ἀπεκρύβη, ἔτρεξαν πάντες σωρηδὸν, ἐρρίφθη-
σαν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Κολόμβου, καταθέτον-
τες ὅλα τὰ πλούτη τῶν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ
καὶ παρακαλοῦντες νὰ μεσολαβήσῃ ὑπὲρ αὐτῶν.

Ὁ ναύαρχος ἐπέμνευ μέχρι τοῦ τέλους τῆς
ἐκλείψεως, εἶτα δὲ προσεποιήθη ὅτι ὑποχωρεῖ
εἰς τὰς ἐκείνας τῶν παραχωρῶν αὐτοῖς τὸ φῶς
τῆς σελήνης.

Ἐκτοτε ἡ μικρὰ ἀποικία οὐδενὸς χρειώδους
ἐστερήθη. Ἀλλὰ τί ἐσήμεινεν ἡ ὑλικὴ ζωὴ ἐν
τῇ ἀπομονώσει ἐκείνῃ καὶ τῇ ἐξορίᾳ;

Τέλος μετὰ ὀκτὼ μηνῶν προσδοκίαν ἔφθασεν
ἐκ τῆς Ἰσπανικῆς νῆσου πλοῖον πλοίαρχουμένου
ὑπὸ τοῦ Διέγου Ἐσκοδόρ· ἀλλ' ὁ ἀξιωματικὸς
οὗτος, προσωπικὸς ἐχθρὸς ὦν τοῦ ναυάρχου, ἦλθε
μόνον ὅπως πληροφορηθῇ εἰς ποίαν θέσιν οὗτος
εὕρισκετο. Ἀπεποιήθη μάλιστα ν' ἀποβιβασθῇ καὶ
ἀνεχώρησεν ἀντὶ πάσης ζωοτροφίας ἀποβιβάσας
εἰς τὴν ξηρὰν «ἐνὰ χοῖρον καὶ ἐνὰ πίθηον οἴνου».

Αὐτὴ ἡ σκληρὰ εἰρωνεία, ἣν βεβαίως δὲν διέ-
ταξεν ὁ διοικητὴς τῆς Ἰσπανίδος, ἐξήγειρε τὴν
ἀγανάκτησιν τοῦ ναυάρχου, τὴν ὁποίαν ὅμως
κατέπνιξεν εἰς ἑαυτόν. Τούνηντιον ἐβεβαίωσε
τοὺς συντρόφους τοῦ, ὅτι ἡ θέσις αὐτῶν ἦδη ἐ-
γνώσθη καὶ ὅτι ἡ σωτηρία τῶν τοῦ λοιποῦ ἦτο
ζήτημα χρόνου.

Ὅντως δὲ μετὰ τέσσαρας μῆνας ἔφθασε
πλοῖον ἐξωπλισμένον ἀναλώμασι τοῦ ναυάρχου
ὑπὸ τῶν Μενδὲξ καὶ Φιέσι, καὶ τῇ 24 Ἰουνίου
1504 οἱ ναυαγοὶ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Ἰσπανίδα
νῆσον.

Ὁ Ὁδάνδος ἐδέχθη κατ' ἀρχὰς τὸν Χριστο-
φόρον Κολόμβον μετὰ δειγμάτων σεβασμοῦ·
ταῦτα ὅμως ἦσαν προσποιήσεις, διότι πάραυτα
ἠρξάντο αἱ κατακρίσεις. Ὁ Κολόμβος ὑπεχρέωθη
ν' ἀπελευθερώσῃ ἄνευ δίκης τοὺς στρασιαστας, οὓς
εἶχε πεφυλακισμένους· διὸ πλήρης ἀθυρίας ἐκ τῶν
τόσων πικριῶν, ἃς ἐπότισαν αὐτὸν, καταβιβά-
σθεις ἐκ τοῦ ἀξιώματος, ὅπερ εἶχε, προσωπικῶς
δὲ προσβαλλόμενος ἐξώπλισε δύο πλοῖα καὶ ἔ-
πλευσε τὸ τελευταῖον ἦδη εἰς τὴν Εὐρώπην τῇ
12 Σεπτεμβρίου 1504.

Μετὰ διάπλουν ταρχώδη, ὁ Κολόμβος ἀσθε-
νῆς καὶ παρωργισμένος διὰ τὰ παθήματα, ἅτινα
ἀναξίως ἑαυτοῦ ὑπέστη, ἀπεβιβάσθη τῇ 7 Νοεμ-
βρίου εἰς τὸν λιμένα τοῦ Σάν Λουκά. Ἡ πρώτη
δὲ εἰδήσις, ἣν ἔμαθεν, ἦτο ὅτι ἡ βασίλισσα Ἰσα-
βέλλα, ἡ προσάτρια αὐτοῦ, εἶχεν ἀποβιώσει· δὲν
εἶχε δὲ ν' ἀναμείνῃ οὐδὲν ἀγαθὸν παρὰ τοῦ Φερ-
δινάνδου, βασιλέως ἀχαρίστου καὶ φθονεροῦ, ὅστις
ἐδέχθη ψυχρότητα τὸν μεγαλοπρεπεῖ ἄνδρα, τὸν
δαπανήσαντα τοσούτα καὶ μὴ ὑπολογίσαντα

εἰς τὰς δαπάνας τὴν ὑγίαν τοῦ καὶ τὴν ζωὴν
ὅπως δώσῃ αὐτῷ ἕνα κόσμον καὶ τριπλασιάσῃ
τὰ εἰσοδήματά τοῦ στέμματος τοῦ.

Ὁ Κολόμβος γεγηρακώς, ἐξηνητημένος ἐκ
τῶν νόσων μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ γήρατος, δὲν ἐζή-
τησεν ἑτερόν τι παρὰ νὰ τελειώσῃ τὸ τόσον ἐν-
δοξον σταδίον τοῦ διὰ παραχωρήσεως ἐντίμου
εἰς αὐτὸν συντάξεως. Ὁ Φερδινάνδος ὅμως δὲν
ἐφείσθη οὔτε στρεψοδικίῳ, οὔτε ἀναβολῶν πρὸς
τοῦτο· ὅτε δὲ ἐπίστευσεν ὅτι ἐκεῖνος, ὃν εἶχε
διορίσει πνηγυρικῶς Ἀντιβασιλέα τοῦ Ἰνδικοῦ
Ὁκεανοῦ, κατεβλήθη ὑπὸ τῆς ἀποθαρρύνσεως
καὶ τῆς πενίας, ἔσχε τὴν τόλμην νὰ προσφέρῃ
αὐτῶν τὴν διοίκησιν τῆς Κασμῶν δὲ λός Κον-
δὲς, μικρὰς πόλεως τῆς Καστίλης, ἀντὶ τοῦ βαθ-
μοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀξιοματιῶν.

Αὐτὴ ἡ υπερβάλλουσα ἀχαριστία κατέβαλε
τὸν μέγα ἄνδρα. Ἡ ὑγίαν τοῦ, ἀκροσφαλῆς οὖσα,
ἐτράπη πρὸς τὸ χεῖρον καὶ ἀπέθανεν εἰς Βαλλά-
δολίδον τῇ 20 Μαΐου 1506 ἐν ἡλικίᾳ 70 ἐτῶν.

Ἡ δυστυχία δὲν κατέβαλε ποσῶς τὴν ὑπε-
ρηφάνειάν τοῦ· αὐτὸς ὁ μὴ κατέχων κυρίως
εἰπεῖν παρὰ ἀλύσεις, δι' ὧν ἐπανῆλθεν ἐκ τοῦ
δευτέρου ταξιδίου, ἔγραψε διαθήκην ἡγεμόνος
δι' ἧς ἐκληροδοτεῖ εἰς τοὺς υἱούς τοῦ καὶ τοὺς
ἀδελφούς τοῦ τὰς νήσους καὶ τοὺς θησαυρούς,
οὓς ἀνεκάλυψε.

Δὲν εἶναι χρεῖα νὰ προσθέσωμεν ὅτι αὐτὴ ἡ
διαθήκη ἔμεινε γράμμα νεκρὸν, οὐδὲν ἀποτέλε-
σμα παραγαγοῦσα ὅσον καὶ ὁ τίτλος τοῦ Ἀντιβα-
σιλέως, ὅστις ἐν τούτοις ἀνῆκε τῷ Κολόμβῳ οὐ μόνον
ἐκ τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν λαῶν, ἀλλὰ καὶ
δι' ἐπισήμου πράξεως τῆς Ἰσπανικῆς βασιλείας.

Τὸ σῶμα τοῦ ταρῆν ἐν ἀρχῇ ἐν τῇ μονῇ τοῦ
Ἀγίου Φραγκίσκου, μετηνέχθη τῷ 1513 εἰς τὴν
Μονὴν τῶν Σαρτρῶ τῆς Σεβίλλης, ἐν τῇ μητρο-
πόλει τοῦ Ἀγίου Δομίγγου.

Αὐτόθι ἦτο ἡ ἀληθὴς αὐτοῦ θέσις, ἐν μέσῳ
τοῦ Νέου Κόσμου, ὃν ἀνεκάλυψεν.

Ἐὰν αὐτὸς ὁ μεγαλοφυὴς ἀνὴρ ἀπέθανε πε-
ποτισμένος πικριῶν, μὴ ἀμφιβάλλον ποσῶς περὶ
τῆς σημαντικότητος τῆς ἀνακαλύψεώς τοῦ, εἰς
ἣν δὲν ἀπέδωκεν τὸ ὄνομά τοῦ, τούλάχιστον δὲν
ἐδοκίμασε τὴν θλίψιν νὰ ἴδῃ αὐτὴν φέρουσαν τὸ
ὄνομα ἑτέρου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀμερικὸς Βεσπούττης,
ὅστις παρ' ἄξίαν ἔτυχε ταύτης τῆς τιμῆς, δὲν ἀ-
πῆλυσεν αὐτῇ διακρίσεως τῆς ζωῆς τοῦ.

Οὐδεμίαν ἐν τούτοις εἶχεν ἐπὶ τούτου ἀξίω-
σιν. Ἐὰν δὲ ἤθελε τις διαφιλονικῆσαι εἰς τὸν Κο-
λόμβον τὴν δόξαν τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀμερι-
κανικῆς ἡπείρου, δὲν θ' ἀπέδιδεν εἰς αὐτὸν ταύ-
την, ἀλλ' εἰς Γάλλον, τὸν Σεβαστιανὸν Καβὺτ, ὅ-
στις τῶντι προσωρμίσθη εἰς Λαβραδὸρ, μετὰξὺ
τῆς 56' καὶ 58' πλάτους τῇ 24 Ἰουνίου 1497.
Ἀλλὰ τίς ἤθελε σκεφθῇ περὶ τῆς νέας αὐτῆς χώ-
ρας, ἂν ὁ Γενουαῖος ναύτης δὲν ἤθελεν ἐπιχειρή-
σαι τὸ νέον αὐτοῦ ταξίδιον;

Τὸ μᾶλλον δὲ ἀλλόκοτον εἶναι ὅτι Γάλλος ὡς αὐτὸς διὰ τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ αὐθεντίας ὡς γεωγράφος καὶ βιβλιοπώλης, ὠνόμασε τὴν νέαν ἡπειρον διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀμερικανοῦ Βεσπούτη.

Αὐτὸς δὲ Ἀμερίγος Βεσπούτης, υἱὸς πλουσίου Φλωρεντίνου ἐμπόρου, ἦτο εἰς τῶν κυρίων ὑπαλλήλων τοῦ περιήμου ἐμπορικοῦ οἴκου, τοῦ ἰδρυθέντος ἐν Σεβίλλῃ ὑπὸ ἐτέρου Φλωρεντίνου Ζουανίτου Βεράδου. Αὐτὸς ἐγνώρισε τὸν Κολόμβον ἐξαχτούμενον χρήματα ὅπως παρασκευάσῃ τὴν θαλασσοπορίαν του, καὶ συνέλαβε πρὸς αὐτὸν, καίπερ παρὰ πολλῶν οἰονεὶ σοφῶν θεωρούμενον μωρὸν, φιλίαν καὶ θαυμασμόν, ὁσημέραι αὐξάνόμενον. Μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸ δεύτερον ταξίδιον τοῦ Κολόμβου, παρεκεύασεν αὐτὸς οὗτος ἐν ἴδιον μετὰ τοῦ Ἀλόνζου Ὁγέδα καὶ Ζουάν Δελα Κόζα, οἵτινες εἶχον συνοδεύσει τὸν Κολόμβον εἰς τὸ δεύτερον ταξίδιον. Ἀλλ' ἡ θαλασσοπορία αὕτη ἀρξάμενη τῇ 20 Μαΐου 1499 δὲν ἔδιδεν αὐτῷ, καθὼς καὶ αἱ τρεῖς γενόμενοι ὕστερον, τὸ δικαίωμα νὰ δώσῃ τὸ ὄνομά του εἰς ἡπειρον, ἣν αὐτὸς ἀνεῦρε μετὰ τὸν Κολόμβον, οὔτε εἶχε ποτε τοιαύτην ἀξίωσιν. Ἐδημοσίευσεν μόνον τὴν περιγραφὴν τῶν Τεσσάρων αὐτοῦ πλῶν, διὰ βιβλιοπώλου ἐλβετικῆς καταγωγῆς, ὀνόματι Βαλδσεμύλλερ, ὃν εἶχε δοκιμησοφικῶς μετονομάσει *Γλακόμυλιν*, ὅλων ν' ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν μικρὰν πόλιν Σαίντ Διὲ τῆς Λορραίνης.

Αὐτὸς δὲ Ὑλακόμυλος ὡς πάντες οἱ βιβλιοπῶλαι τῶν χρόνων του (καθηγητῆς τῆς γεωγραφίας ἐν τῷ γυμνασίῳ τοῦ Σαίντ Διὲ, προστατευόμενος ὑπὸ τὴν διπλὴν ταύτην ιδιότητα ὑπὸ τοῦ Ρενάιου Β' δουκὸς τῆς Λορραίνης, ὅστις ἔτρεφε πάθος πρὸς τὰς γεωγραφικὰς ἐπιστήμας, καὶ ὅστις ἰδίαις δαπάναις ἔκαμε τὴν περίφημον ἐκδόσιν εἰς φύλλον τοῦ Πτολεμαίου ἐν Στρασβούργῳ 1513, δημοσιευθεῖσαν ὅσον μετὰ τὸν θάνατόν του), προέταξε τῆς ἐκδόσεως τῶν Τεσσάρων πλῶν τοῦ Βεσπούτη, μεθ' οὗ εἶχεν ἀληθογραφίαν ἐπὶ πολὺ ἐξακολουθήσασαν ἔτι, πραγματικῶς κοσμογραφίας, ἐν ᾗ προέτεινε νὰ ὀνομασθῇ ὁ Νέος Κόσμος *Ἀμερική*.

Προέβη περαιτέρω. Ἐν γεωγραφικῇ χάρτῃ σχεδιασθέντι παρ' αὐτοῦ καὶ προσαρτηθέντι ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Πτολεμαίου τοῦ 1522 ἔγραψεν ἐπὶ τῆς νέας ἡπείρου τὸ ὄνομα *Ἀμερική*.

Τὰ βιβλία τότε ἦσαν σπάνια, καὶ δὴ τὰ ἐπιστημονικά. Ἡ κοσμογραφία τοῦ Ὑλακόμυλου ἀνετυπώθη τῷ 1509 καὶ ἐμνημονεύετο εἰς πάντα τὰ ὕστερον ἐκδοθέντα γεωγραφικὰ συγγράμματα. Ἐγένοντο ὥσπερ δύο ἀνατυπώσεις ἐν Βενετίᾳ τῷ 1535 καὶ 1554, οὕτω δὲ πάντες οἱ λόγιοι ἐσυνείθισαν νὰ ὀνομάζωσιν Ἀμερικὴν τὸν Νέον Κόσμον, τὸν ἀνακαλυφθέντα πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κολόμβου καὶ ὕστερον ὑπὸ πλεί-

στων ἐρευνητῶν, ὃν αἱ θαλασσοπορίαι διεδέχοντο ἀλλήλας ταχέως καὶ ἐπιτυχῶς.

Εἰς τὸν Κολόμβον ὅμως ἀνήκει ἡ δόξα διότι αὐτὸς πρῶτος εἶδεν οὐ μόνον τὰς νήσους προσσητημένας εἰς τὸ μέγα σύστημα τῆς ἡπείρου, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἡπειρον.

Ἡ δόξα δὲ αὕτη εἶναι μεγίστη, διότι ἔσχε τὸ θαυμάσιον ἀποτέλεσμα νὰ διαχύσῃ εἰς τὰ στρώματα τῆς κοινωνίας νέον φῶς ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων. Ἡ ἐλπίς, ἡ περιέργεια ἔλαβον ἐλατήρια ἰσχυρότερα δι' ὧν ἐπλημμύρησεν ὁ Νέος Κόσμος ἐξ ἀπείρων ἀποικίων, ὧν οἱ κάτοικοι, ἀναχωρήσαντες ἐξ ὧν τῶν μερῶν τῆς γῆς, ἐμόρφωσαν τοῦ χρόνου προϊόντος ἐκείνην τὴν νέαν φυλὴν, ἥτις ζῶσα ἐν μέσῳ κοινωνίας ἐστὲρμημένης πάσης παραδόσεως, ἠδυνήθη νὰ ἰδρῇ ἐκείνας τὰς ἐλευθέρους πολιτείας, ὧν τὸ θέαμα τῆς εὐμερείας δὲν μένει ἄνευ ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ ἐπιλοίπου κόσμου.

Ἡ ἀνακάλυψις λοιπὸν τῆς Ἀμερικῆς εἶναι σπουδαῖον καὶ χρονικὸν σημεῖον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς καθὼς καὶ τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ, ὥστε τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου εἶναι ἄξιον μεγαλειότηρας ἔτι φήμης, παρ' ἐκείνης, ἥς ἔτυχε.

Lucien d'Hura.

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

[Ἐκ τῶν τοῦ Σκ. Δ. Βυζαντίου].

Ἡδυνάμεθα νὰ μὴ ἀφιερώσωμεν ἰδιαίτερον κεφάλαιον διὰ τὰς γυναῖκας, ἀφ' οὗ μάλιστα μία τις αὐτῶν, ἥς τὸ ὄνομα ἐνέγραψεν ἥδη ἐν τῇ βίβλῳ αὐτῆς ἡ ἀθανασία παρὰ τὰ ὀνόματα τῆς Lady Montague καὶ τῆς Bremer, καὶ πραγματικῶς ὁλόκληρον ἐδημοσίευσεν περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ δημοφύλων τῆς; Ἡδυνάμεθα ν' ἀφήσωμεν αὐτάς, τόσον εὐαισθητοὺς, τόσον εὐερεθίστους, ἐντὸς τῆς τύβης καὶ σκαιότητος τῆς ἀνδρυνίτιδος; αὐτάς, αἵτινες οὐδένα ἄλλον θόρυβον ἀνέχονται παρὰ τὸν τῶν νηπίων, τῶν ὁποίων εἶνε οἱ φρουροὶ ἄγγελοι; ὅθ' ἀναμύσωμεν τὴν καρτερίαν, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν φιλοκαλίαν, τὴν εὐλάβειαν καὶ ὅλας τὰς ἄλλας ἀρετάς, ὅσαι κοσμοῦσι πανταχοῦ τὸ εὐγενέστερον τοῦτο μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου εἶδους, θὰ ἴδωμεν αὐτάς ὡς συζύγους, ὡς μητέρας, ὡς οἰκοδεσποινίδας, ὡς ἐρωτολήπτους; ὅθ' αὐτὰς ἀνεύρωμεν εἰς τὸ λουτρὸν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰς τὸν περίπατον, εἰς τὴν χαρὰν, παρὰ τὴν κλινὴν τοῦ νοσοῦντος, καὶ εἰς τὸν τάφον τοῦ συγγενοῦς; παντοῦ ὁ κάλαμος ἡμῶν θὰ ἐκθειάζῃ τὰ πλεονεκτήματά των καὶ θὰ συμπαθῇ πρὸς τὰς ἀδυναμίας των. Αὐταὶ μᾶς τρέφουσι καὶ μᾶς ἀποκοιμίζουσιν ὡς νήπια, αὐταὶ μᾶς παρηγοροῦσιν ἄνδρας, συμμεριζόμεναι καὶ μετριάζουσιν τὰς θλίψεις μας, αὐτῶν τὸ βλέμμα ἀποχαιρετῶμεν τελευταῖον χωριζόμενοι τοῦ βίου.

Ἐν Εὐρώπῃ, ἡ γυνὴ εἶνε τὸ ἥμισυ ὀραϊότερον μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, συμμερίζεται τὸν βίον μετὰ τῶν ἀνδρῶν, ἀγοράζει καὶ πωλεῖ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ, συναλλάττει ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ, ἀκροᾶται ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ, συμφιλολογεῖ καὶ συμπολιτικολογεῖ ἐν δημηγύρεσιν Ἀκαδημαϊκῶν καὶ Διπλωματῶν, ἀναγινώσκειται ὡς συγγραφεὺς ἢ ὡς ποιητὴς ἢ καὶ ὡς δημοσιογράφος, ἀμφισβητεῖ τέλος τὸ μέρος τῆς εἰς πᾶσαν δόξαν, εἰς πᾶσαν περιπέτειαν τῆς κοινωνίας, ἐκτὸς τῆς τῶν μαχῶν, τὴν ὁποίαν εἰς ποιοῦσα ἀποστρέφεται, ἀν καὶ προτιμᾷ τὰς ἐπωμίδας καὶ τὴν σπάθην τοῦ καλὰμου καὶ τοῦ λογιστικοῦ ἄβρακος. Ἀλλ' ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅπου τὰ ἥθη τὴν ἔχουσιν ἀποκλεισμένην καὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ φιλολογικῶν ἀγώνων, χωρὶς νὰ ἀναφέρω τοὺς Ὀθωμανοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐκλείσαν αὐταῖς ὅχι μόνον τοῦ τζαμίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Παραδείσου των τὰς θύρας, οἱ ἀπειρόκαλοι, ἐν ᾧ, ἀφ' ἑτέρου, ἐν ἁπασιν ἀσυνεπείς, ἐγκατέλειπον ἐν αὐτῇ τὰς Ὠύρας (Χουρῆ), ὡς τὸ θεατικώτερον τῶν κοσμημάτων του, τί ἄλλο ἀξιώτερον σπουδῆς παρὰ τὰς γυναῖκας, καὶ ἰδίως τὰς Ὀθωμανίδας;

Διανοίγομεν λοιπὸν συνεσταλμένη τῇ χειρὶ τὸ παραπέτασμα τοῦ Χαρεμίου, καὶ εἰσερχόμεθα ἀθρόω; ἐν αὐτῷ, προασπιζόμενοι ὑπὸ λευκοῦ πώγωνος καὶ ὑπὸ τὸ διαβατήριον τοῦ... ἱατροῦ, τὸ μόνον, ὅπερ ἔχει χώραν ἐν τῷ Χαρεμίῳ. Ἐὰν δὲ οὐδὲν κοινὸν ἡμῖν καὶ τοῖς Ἀσκληπιάδαϊς, τοῦτο δὲν ἐμποδίζει καὶ ἐρωτήσεις ν' ἀπειθύνωμεν ἱατρικὰς, καὶ τὸν σφυγμὸν νὰ συμβουλευθῶμεν, καὶ πτισάνας ἀθῶας νὰ διορίσωμεν; ἀρκεῖ νὰ ἦνε ζαχαρώδεις καὶ νὰ μωσαχουρίζοι. Τίς γυνὴ ἐν τῇ Τουρκίᾳ πάντα Φράγκον δὲν νομίζει ἱατρίαν; Καὶ ποσάκις, διαβαίνοντας ἐν τῇ Ἀσίᾳ τὰς ὁδοὺς, δὲν ἐσταμάτων ἡμᾶς αἱ Τούρκισσαι, καὶ, ἀποστρέφουσαι τὸ πρόσωπον, δὲν προέτεινον ἡμῖν ὀπισθοφανῶς τὴν χεῖρα, μετὰ τῆς διαταγῆς ἢ παρακλήσεως «Χεσκίμ, νεζίμ, μπασάνα»; Ἀρξάμεθα λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ὡς λέγουσι, καὶ ἀπὸ τοῦ κυριωτέρου, καὶ αὐτὸ εἶν' ἡ μορφή: «Πρῶτον γὰρ εἶδος» καὶ εἶπομεν ἥδη ὅτι τὸ κάλλος οἱ Ὀθωμανοὶ ἀναζητοῦσιν ἐν τῇ εὐχροίᾳ καὶ τῇ εὐσαρκίᾳ μᾶλλον ἢ ἐν τῇ εὐρυθμίᾳ καὶ λεπτότητι. Ἡ δὲ τρυφερότης τῆς ὕψεως καὶ τῶν σαρκῶν λογίζεται παρ' αὐτοῖς τὸ ἰδανικὸν τῆς ὀραϊότητος. Γνωστὸν δὲ ὅτι ὁ φιληδονώτερος τῶν Σουλτάνων Ἡδράμ, δρίσας τὸ ἄκρον τοῦ καλοῦ εἰς τὸν ὄγκον, εἰσῆγαγεν, ἀναζητήσας, εἰς τὸ χαρέμιόν του τὴν πολυσαρκοτέραν ἀνευρεθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀρμενίαν, ἥτις καὶ ἰσχυρὴν ἐπὶ χρόνον τινὰ τὰ μέγιστα, ὥστε καὶ Βεζίρην δημοπάτριον αὐτῆς νὰ προαγάγῃ, μέχρις ὅτου, προσκληθεῖσα ὑπὸ τῶν ἄλλων Χασεκῆ-Σουλτάνων εἰς δεῖπνον, ἀπεπνίγη, ἐφ' ᾧ καὶ υπερῆλθεν ὁ Σουλτάνος οὗτος, εἰς τὸν

ὁποῖον εἶπον ὅτι ἀπέθανεν ἀπόπληκτος ἐξ ὑπερσαρκίας, καθότι ἄλλως ἦτον ἱκανὸς νὰ ἐξολοθρεύσῃ μέχρι τῆς τελευταίας γυναικὸς τὸ Χαρέμιον.

Ἡ ἀργοκίνησις τῶν Τουρκισσῶν, τὸ σύρσιμον τῶν πεδίων, ἡ χυνότης καὶ μαλθακότης ὧν τῶν κινήματων, τὸ σεσυρμένον τῆς φωνῆς, ὁ κιχλισμὸς τοῦ γέλωτος, τὸ περιεκκλασμένον τῶν ὀμμάτων, ἡ θρόψις ἐν γένει καὶ οἱ ἀκκιμοὶ (τζιλβέ), τοὺς ὁποῖους ἐπιτηδεύουσι, προσβάλλουσι δυσάρεστως τὸν Εὐρωπαῖον, ἀλλὰ ταῦτα παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς λογίζονται θέλγητρα. Τὴν δὲ χάριν, ἥτις ὀραῖται καὶ αὐτὸ τὸ κάλλος, τὸ ἀνεξήγητον ἐκείνο non so che τῶν Ἱταλῶν, τὸ ὁποῖον δίδει θέλγητρα καὶ εἰς αὐτὴν ἐνίοτε τὴν δυσμορφίαν, οἱ Τούρκοι ὀνομάζουσι Φῶς (Νούρ).

Ἡ ἀδιάκοπος χρῆσις τῶν καλοδύσμων (γυλεντζῶν), ἡ συνήθεια τοῦ νὰ περιτυλίσσωσι τὰ βρέφη δι' ἀτελευτήτων σπαργάνων, καὶ ἐπομένως ἡ δυσκολία τοῦ νὰ τ' ἀλλάσσωσι συχνά, ἡ ἀποφυγὴ παντὸς πόνου καὶ πάσης πρὸς σωματικὴν κινήσεως, ἡ δι' ὀχλήματος ἢ πλοίου ἢ ἵππου μετὰβασις, διατρέφουσι τοὺς πόδας καὶ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, καὶ ἀναπτύσσουν τὰς στραβοποδίας ἐκείνας, δι' ὧν ἰδίως διακρίνονται οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Τούρκοι καὶ οἱ Τουρκομερίται Ἀρμένιοι καὶ Γραικοὶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν τοῦ Κράτους κατοίκων.

Παρατηρήθη δὲ ὅτι ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅπου αἱ μαγγανεῖαι τῆς κομμωτικῆς, αἱ συγκροπτούσαι τὸ γῆρας ἐν τῇ Εὐρώπῃ, εἶνε ἀγνωστοί, αἱ γραταὶ καταντῶσιν εἰς φαντασιώδη ἀσχημίαν. Πρὸς τοῦτο δὲ συντείνουσι, παρὰ τὸς τῆς θερμότητος τοῦ κλίματος, καὶ αἱ συχναὶ θερμολουσαί, κατεργαζόμεναι καὶ χαλαρόνουσαι εἰς ρυτίδας ἐνωρίτερον τὸ δέριμα. Τῶν Τουρκισσῶν μάλιστα γραιδῶν ἡ ἀσχημία φθάνει εἰς τὸ μὴ ἐπέκεινα. Καὶ, ὅταν ἀπὸ φακώδους τινὸς φρεσὶς χρώματος ἀκατανομάστου προκύπτῃ σκελετωδὴς χεῖρ, ζητοῦσα ἐλεημοσύνην, νομίζει τις ὅτι ἡ Μέδουσα ἢ αἱ Ἑριννύες δὲν εἶνε τῆς φαντασίας γεννήματα, καὶ ἀναλογιζόμενος ἀπὸ τοῦ φαινομένου τὸ μὴ ὁρώμενον, αἰσθάνεται διαχυσμένην καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ σῶμα φρίκην; μούμιμα δὲ μόνον, ἥς ἡ χεῖρ τοῦ ἀρχαιολόγου ἀφείλε τοὺς τελευτάς, δύναται νὰ δώσῃ ἀμυδράν τινα ἰδέαν τοῦ κινουμένου τοῦτου σκελετοῦ.

Ὡς πρὸς τὰς διαφόρους δὲ ἐθνικότητας, παρατηρεῖται ἐν γένει ὅτι αἱ Τούρκισσαι εἶν' ἐν γένει κατάλευκοι, διότι συνήθως οἰκοῦνται καὶ προσφυλάττουσι τὸ πρόσωπον καὶ τὸν τράχηλον αὐτῶν πλείονος τῶν Εὐρωπαίων. Ἐχρῶσι δὲ ὥραϊον σωματικὸν σχηματισμὸν, ἐπειδὴ δὲν φοροῦσιν οὔτε σθητοδέσμους οὔτε καλτιοδέστας. Τὰ συχνά ὅμως λουτρά καὶ τὸ ἐπὶ τῶν στιβάδων σταυροποδητὶ κάθισμα, τὰς καθιστῶσι πολυσάρκους καὶ χυνόναι τὰς σάρκας αὐτῶν ἐνωρίστερον τοῦ δέοντος.

Ἐν γένει κόμη ἀμφιλαφής, εὐχροία ρόδου, δ-
φρύδια κατὰ μαυρά καὶ συναφῇ, ὀμμάτια μεγάλα
καὶ ὑγρὰ καὶ τὶς φακὸς ἀσυμμέτρως τοποθετη-
μένος ἐπὶ τῆς ἐτέρας τῶν παρείδων, καὶ μάστις
ἐὰν παρ' αὐτὸν κοιλιάνωνται καὶ οἱ λεγόμενοι
γελασῖνοι, ἀνάστημα ῥαδινὸν καὶ εὐλύγιστον (κυ-
παρισσοειδές), εἶνε τὸ ἰδανικὸν τοῦ γυναικείου
κάλλους παρὰ τοῖς Τούρκοις καὶ τοῖς Τουρκομε-
ρίταις. Διὰ τοὺς ἐπὶ τοῦ προσώπου φακούς ἰ-
δίως ὁ πρὸ ἑκατὸν ἥδη ἐτῶν καταθέλων διὰ
τῶν στίγων του τοὺς τοῦ Φαναρίου ἀστούς Ἀ-
λέξανδρος Κάλφογλους εἶχε ποιήσῃ που τὸ

Ἦ μυρωδάτη σου ἑλῆα
μὲ κεκρυμμένη μαργελιά
καὶ ἀσκητὴς ἀπ' τὰ κελλιά
ἐδγάζει εἰς τὴν μέση
διὰ τὰ τοὺς πλανέση.

Περὶ τῶν γυναικῶν οὐδεὶς οὐδέποτε γίνεται
λόγος παρὰ τοῖς Τούρκοις· καὶ εἶνε ἡ χειροτέρα
προσβολή, ἡ μεγαλειτέρα ἀναίδεια, ἡ παράβα-
σις τῶν κυριωτέρων τῆς χρηστοθείας κανόνων,
τὸ νὰ ἐρωτήσῃ τις Τούρκον περὶ τῆς γυναικὸς
του, ἐκτὸς μόνου τοῦ ἱατροῦ. Ὅσακις δὲ συμ-
πέση περὶ τῆς Κυρίας λόγος, ὁ Τούρκος μεταχει-
ρίζεται περιφράσεις: Οἱ παρ' ἐμοὶ, οἱ κατ' οἴ-
κον, ἢ τῆς οἰκίας νεᾶνις, κτλ. Τί κάμνουν ἐν
τούτοις αἱ δαίμονες αὗται, τὰς ὁποίας θρηνοῦσιν
αἱ Εὐρωπαῖαι, ὡς κατὰ κλείστους καὶ φρουρουμέ-
νας ὑπὸ λόχου μαύρων καὶ δυσειδῶν εὐνούχων;
Γελῶσι καὶ ἀποροῦσιν ἀκούουσαι, ἂν συμπέση
ποτὲ ν' ἀκούσωσιν, ὅτι ταλανίζονται ὡς στερη-
μέναι ἐλευθερίας, ἐν ᾗ ἀπολαμβάνουσι πᾶσαν ὁ-
σὴν τὰ ἔθνη ταῖς συγχωροῦσιν. Ἡ Ὀθωμανὶς, ἀ-
νατρεφόμενη ὑπὸ τὴν θρησκευτικὴν ἰδέαν ὅτι ὁ
σκοπὸς τῆς δημιουργίας τῆς γυναικὸς εἶνε νὰ
κάμῃ τὸν ἄνδρα εὐδαίμονα, καὶ ὅτι εἶν' ἐπομέ-
νως φύσεως ὑποδεστέρας, θεωρεῖ καὶ ὀνομάζει
κύριον ἐκείνης τὸν σύζυγον, καὶ εἶν' ἀφωσιωμένη
εἰς τὰ οἰκιακά της ἔργα καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν
τέκνων της, πρὸς τὰ ὅποια ἡ φιλοστοργία της
δὲν ἔχει ὅρια. Καὶ αὐτὰ δὲ ἀνταμείβουσιν ὅχι
μόνον τὰς μητέρας ἀλλὰ καὶ τοὺς τροφούς αὐ-
τῶν μὲ ἀπεριόριστον σέβας, τῶν ὁποίων τὸ πα-
ράδειγμα δίδει πρῶτος ὁ Σουλτάνος· ὅθεν καὶ
βλέπομεν τόσας Σουλτάνων μητέρας (Βαλιδὲ) ἰ-
σχυράς τὰ μέγιστα ἐπ' αὐτῶν. Ὁ σύζυγός της
ἄφ' ἑτέρου (καὶ ἐννοῶ τὸν μὴ ἐξαχρεωμένον καὶ
καθαυτὸ Τούρκον) εἶνε πρὸς αὐτὴν ἡπιώτατος
καὶ περιποιητικώτατος· τὸ δὲ αἰσθημὲν τοῦτο
εἶνε τοσοῦτον μάλλον διακριότερον καὶ εὐγενέτε-
ρον, ὅσῳ προέρχεται ἀπὸ συμπαθείας πρὸς τὸ
ἀσθενέστερον φύλον. Ὁ Τούρκος ὅχι μόνον οὐδέ-
ποτε τολμᾷ νὰ ὑψώσῃ κατὰ τῆς γυναικὸς του
χεῖρα, καθὼς ὅλοι σχεδὸν οἱ ὠκεῖοι τῆς Εὐρώ-
πης, ἀλλ' οὔτε νὰ φανῇ ἀτακτῶν ἐμπρός της·
καὶ ἐὰν ποτε τύχῃ νὰ μεθυσθῇ, ὑπάγει νὰ ἀνα-
νήψῃ εἰς τῆς μητρὸς ἢ τῆς ἀδελφῆς του τὸν οἶ-

κον. Ἐχουσι δὲ καὶ τινὰ ἀστεινὰ παραβολὰν, ἡ
ὁποία χαρακτηρίζει τὸν τρόπον τοῦ σκεπτεσθαι
αὐτῶν ὡς πρὸς τοῦτο. Ἐὰν ἡ γυνὴ ἐπλάσθῃ, λέ-
γουσιν, ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ, εἶνε φύσει
στρεβλὴ, καὶ, θέλων τις νὰ τὴν ἰσάσῃ, κινδυ-
νεύει νὰ τὴν συντρίψῃ. Ἡ Ὀθωμανὶς ἐπομένως
ἐξέρχεται ὁσάκις θέλει, συνοδευομένη ὑπὸ προ-
βεβηκυίας τινὸς συγγενοῦς ἢ θεραπεινίδος· ἂ-
παξ τῆς ἐβδομάδος ὑπάγει κατὰ θρησκευτικὸν
χρέος εἰς τὸ λουτρὸν, καὶ ἐκεῖ διατρίβει ὀλό-
κληρον τὴν ἡμέραν, μανθάνουσα τὰ τῆς γειτο-
νίας ἀνέκδοτα καὶ ἐπιδεικνυμένη τὰ τεθαυρά-
της· οὐδέποτε δὲ ὁ σύζυγός ἀρνεῖται πρὸς αὐ-
τὴν τὴν διασκέδασιν ταύτην. Κεκαλυμμένη τὸ
πρόσωπον καὶ τὸ σῶμα, διέρχεται ἀγνώριστος
τὰς πλειότερας ὁδοὺς, ἐκ τῶν ὁποίων ὅλοι πα-
ραμυρίζουσιν ἐμπροσθέν της· καὶ ὁ σύζυγός της
αὐτὸς ἐὰν τὴν συναπαντήσῃ, ἡ δὲ τὴν γνωρί-
ζει, διότι ὅλων τὰ *ναμιχράμια* εἶνε ὁμοιόμορφα,
ἡ διαβαίνει σιωπηλὸς, χωρὶς νὰ δώσῃ ἀναγνωρί-
σεως σημεῖον. Εἰς δὲ τὸν γυναικωνίτην αὐτῆς
εἶνε καθ' ὅλην τῆς λέξεως τὴν δύναμιν οἰκοδέ-
σποινα, καὶ οὔτε ὁ σύζυγός της αὐτὸς τολμᾷ νὰ
εἰσέλθῃ, ὁσάκις πρὸ τῶν θυρῶν βλέπει ξένης
γυναικὸς πέδιλα.

«Οἱ ἄνδρες εἶνε ἀνώτεροι τῶν γυναικῶν, λέ-
γει τὸ Κοῦρ-ἄν. Αἱ ἐνάρετοι γυναικες εἶνε πει-
»θήνιοι καὶ ὑπήκοοι. Τὰς ἀπειθούσας θέλετε ἐ-
»πιπλήττει, θέλετε δέρει. Ἀλλ' ἄμα σὰς ὑπο-
»τάσσονται, μὴ φιλονεικῆτε πρὸς αὐτάς. Ὁ Θεὸς
»εἶνε ὑπερκείμενος καὶ μέγας». Ὑπὸ τοιαύτας
θρησκευτικὰς ἰδέας ἀνατρεφόμενη ἡ Ὀθωμανὶς,
ἔχει ἐπικρατοῦσαν ἐν ἑαυτῇ τὴν ἰδέαν ὅτι ἐδὴ-
μιουργήθη διὰ τὸν ἄνδρα, ὅθεν καὶ πρέπει νὰ
διατελῇ πάντοτε ὑπὸ γάμον. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν
εἶνε παντάπασιν παρ' αὐτοῖς σπάνιον καὶ παρά-
δοξον, πρεσβυτὶς γυνὴ νὰ ὑπανδρευθῇ καὶ δεκά-
την φορὰν, ἐὰν οὕτω τύχῃ. Ὁ δεσμοφύλαξ ἡ-
μῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Μεχμέδ-ἄγᾶς, ἀγαθώτατος Ἐ-
μίρης, ἦτον ἐβδομηκοντούτης καὶ εἶχεν υἱοὺς
καὶ ἐγγόνους ἐν ἡλικίᾳ, καὶ τὴν μητέρα τούτων
καὶ μᾶμμην ζῶσαν. Ἀλλὰ μ' ἐκάλυψε ποτε εἰς
τοὺς γάμους του, καὶ ἐπειδὴ τὸν ἠρώτησα, μή-
πως ἀπέθανεν ἡ σύζυγός του, «Ὁχι, μοὶ ἀπε-
κρίθη, ἀλλὰ γείτων καὶ συγγενὴς μοὶ τις, ἔ-
χουσα καὶ αὐτὴ τέκνα, ἥδη ἀποκαταστημένα,
ἐχέρυσσε κατ' αὐτάς· καὶ ἐπειδὴ ἔχει μίαν οἰ-
κίαν ιδιόκτητον καὶ τέσσαρας ἀγελάδας, τὰς ὁ-
ποίας καταλείπει εἰς ἐμὲ καὶ τὰ τέκνα μου μετὰ
τὸν θάνατόν της, ὑπόσχεται δὲ νὰ μοὶ προμηθεύῃ
καὶ τὸν καπνὸν μου καὶ δύο ἐνδυμασίας κατ' ἑ-
τος, μόνον ἵνα μὴ μένῃ ἐν χηρείᾳ, τὴν νυμφεύο-
μαι, συναίνεσει καὶ τῆς συζύγου μου. Τίς δὲν ἐν-
θυμεῖται ἐνταῦθα τὸ Γραφικόν: «Καὶ ἐπιλήφον-
ται ἐπὶ τὰ γυναικες ἀνθρώπου ἐνός, λέγουσαι·
τὸν ἄρτον ἡμῶν φαγοῦμεθα, καὶ τὰ ἱμάτια ἡ-

μῶν περιβαλούμεθα, πλὴν τὸ ὄνομα τὸ σὸν κε-
κλήσθω ἐφ' ἡμᾶς, ἄρρελε τὸν ὀνειδισμόν ἡμῶν;»
Πῶς θεωρεῖ δὲ ὁ Τούρκος τὴν γυναῖκα, ἀρκεῖ
νὰ τὸ ἀποδείξῃ ἡ ἀπόκρισις τοῦ Μαυριτανοῦ
Ἑλ-Μοκρανι, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει πού ὁ Δουμά:
Πόσους υἱοὺς ἔχεις; τὸν ἠρώτησεν ὁ Γάλλος.
Τρεῖς, ἀπεκρίθη ὁ Ἀφρικανός. Καὶ θυγατέρας;
Δὲν ἔξωρω.

Σπανίως γυνὴ ἔξωρει νὰ γράσῃ καὶ νὰ ἀνα-
γνώσκῃ, καὶ τοὶ φοιτῶσαι, παιδιὰ ἔτι, εἰς τὰ
σχολεῖα· διότι, θεωρούμεναι κυρίως ὡς ὄργανα
ἡδονῆς καὶ τεκνοποιίας, φροντίζουσι μόνον νὰ
μάθωσι τρόπους τοῦ ἐλκεῖν καὶ προσηλόνειν τὸν
ἄνδρα. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἀναγινωσκόμενα ὑπ' αὐτῶν
βιβλία εἶνε συνήθως θρησκευτικὰ. Καὶ ἐν το-
σοῦτῳ εἰς τὰ ἀμαθῆ ταῦτα ὄντα εἶν' ἐμπεπι-
στευμένη ἡ πρώτη τῶν παιδῶν ἀνατροφή.

Ἡ ὑπαρξὶς τῆς γυναικὸς ἐν Τουρίᾳ εἶνε συ-
νήθως οἰκιακὴ· τοῦ ἐκτὸς δὲ βίου δὲν μετέχει
εἰμὴ διὰ τῆς θέας. οὕτως εἰπεῖν, μόνης. Ἐπομέ-
νως, διὰ τὸν ἀπρόιτον, ἀνεπίμικτον καὶ μεμο-
νωμένον αὐτῶν βίον, ἀποτελοῦσιν ἐξαιρετικόν τι
γένος ἀνθρωπίνων ὄντων, καὶ ἔχουσι πολλὰς ἔ-
ξεις τῶν ἀγρίων τῆς Ἀμερικῆς, καὶ τοὶ ζῶσαι
ἐν μέσῃ μεγαλοπόλει. Ἀφελείς, εὐαπάτητοι
καὶ ἀψίκοροι, ὡς τὰ μικρὰ παιδιὰ, χαίρουσαι
ὑπερβαλλόντως καὶ λυπούμεναι παρομοίως καὶ
διὰ τὸ ἐλάχιστον καὶ ἀπλούστερον συμβάν, λη-
σμονοῦσι μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας καὶ τὴν χα-
ρὰν καὶ τὴν λύπην, καὶ μεταβαίνουσιν ἀφ' ἐνός
εἰς ἄλλο ἀντικείμενον μετὰ τῆς αὐτῆς παιδι-
κῆς ἀστασίας. Περίεργοι, καθὼς ἐν γένει αἱ γυ-
ναῖκες, φιλήκοοι, καὶ μάλιστα ἀνεκδότων ἐκ-
πληκτικῶν, παραδόξων, ἔστω καὶ ἀπιθάνων,
καὶ πῶς καὶ ἐκπιπτόντων εἰς τὸ μυθώδες· ἂ-
πληστοὶ πρὸ πάντων περιγραφῶν γυναικείας
καλλονῆς καὶ σωματικῶν θελγῆτρων ἡ καλλω-
πισμῶν πολυτελῶν, δὲν ἀρκοῦνται πολλάκις εἰς
μόνην τὴν ἐκ τοῦ μακρὰν θέαν, ἀλλὰ θέλουσι
καὶ νὰ ψηλαφήσωσι τὸ προσηλῶσαν τὴν προσο-
χὴν ἢ ἐλκύσαν τὰ βλέμματα αὐτῶν ἀντικείμε-
νον, εἴτε πρᾶγμα εἶνε εἴτε πρόσωπον. Ἐκ τοῦ-
του καὶ τὰ συμβαίνοντα πολλάκις ἐν ταῖς ἐξο-
χαῖς καὶ τοῖς περιπάτοις δυσάρεστα μεταξὺ
Τουρκισσῶν καὶ Φραγκισσῶν ἢ Ἑλληνίδων φραγ-
κικῶς ἐσταλμένων, ἀπαρᾶλλάκτως ὅπως οἱ ἄ-
γριοι τοῦ Κοῦκ καὶ τοῦ Bougainville ἔμενον
τεθηπότες ἢ ἐσκήρτων ὑπὸ χαρᾶς πρὸς τὰ Εὐ-
ρωπαϊκὰ τεχνουργήματα. Τὴν Ὀθωμανίδα
σκανδαλίζει τὸ κρινολίνον, ὁ ἐπὶ τοῦ πετάσου
πετεροθύσανος, τὸ χρωματιστὸν χειρόκτιον, τὸ
μέλαν καὶ λεπτοῦφές ὑπόδημα, τὸ σφηνώδες
πρὸ πάντων τῆς ἀσφύος τῶν Εὐρωπαίων· ὁ-
θεν καὶ θέλει νὰ πεισθῇ διὰ τῆς ἰδίας ἀφῆς ὅτι
τὸ φαινόμενον δὲν εἶνε σκιά, ἵνδαλμα φαντα-
σίας, ἀλλ' ὑπαρκτόν· πλησιάζει λοιπὸν, καὶ,
χωρὶς νὰ ζητήσῃ καὶ τὴν ἄδειαν, ἢ ν' ἀποτεί-

νῃ ἀπλῶς τὸν λόγον πρὸς τὸ θαυμαζόμενον ἄ-
τομον, ἑξαλλος ὑπὸ τῆς περιεργείας τὸ πάθος,
ἀπλόνει χεῖρα, ἄπτεται, ἀνασύρει πολλάκις τὸ
ἐγκυκλον, πείθεται, καὶ ἀνακαγχάζει ὑφ' ἡδο-
νῆς, ὡς μικρὸν παιδίον ὅταν ἐπιτύχῃ τοῦ σκο-
ποῦ του.

Ἀλλ' ὁ Τούρκος, ἀγαπῶν καὶ περιποιούμενος
τὴν γυναῖκά του, ἀγνοεῖ τὴν λεγομένην παρὰ
τοῖς Εὐρωπαίοις *galanterie*, τὴν ἀδιάκοπον ἐ-
κείνην θωπείαν τὴν πρὸς τὸ γυναικεῖον φύλον·
καὶ, ἐν ᾧ τὴν ἀρίνει κυρίαν ἀπόλυτον τοῦ οἴκου
του καὶ καθ' ὅλην τὴν δύναμιν τῆς λέξεως οἰ-
κοδέσποιναν, θεωρεῖ αἰσχροὺν καὶ ἀφύσικον νὰ
τῆς δώσῃ ἐν ὑπαίθρῳ τὸν βραχιόνα, νὰ φιλήσῃ
τὴν χεῖρά της, νὰ τῇ παραχωρήσῃ τὴν προε-
δρείαν, ἄρ' οὐ ἡ φύσις τὴν ἐδημιούργησεν ὑπο-
δεστέραν ἑαυτοῦ· καὶ διηγείται ὁ Ami Boué,
ὅτι εἰς τὸ γεῦμα, ὅπερ ἔδωκε τῷ 1837 ὁ Πασ-
σᾶς τοῦ Βελιγραδίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἦσαν προ-
σκεκλημένοι καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας Μιλόσ-
σης μετὰ τῆς γυναικὸς του, ὁ πρόξενος τῆς Αὐ-
στρίας, θελήσας νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς αὐτὴν τὴν
μετὰ τὸν Πασσᾶν πρώτην θέσιν, ἐμποδίσθη ὑπ'
αὐτοῦ, εἰπόντος ὅτι αὕτη ἀνήκεν εἰς τὸν πρόξε-
νον, ὡς τὸν ἀρχαιότερον αὐτοῦ φίλον.

Ἡ γυνὴ ἀφ' ἑτέρου ὑποχρεοῦται νὰ ᾔνῃ πάν-
τοτε σκεπασμένη, τὸ δὲ πρόσωπον αὐτῆς νὰ
μὴ ἴδῃ ἄνθρωπος ἄλλος παρὰ τὸν σύζυγον, τὸν πα-
τέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς της, καὶ αὐτοὺς ἐνίο-
τε ἀποκλειόμενος τῆς τοιαύτης ἐξαίρεσεως. Ἡ
κατακάλυψις αὕτη τοῦ προσώπου, καλουμένη
Ναμιχράμ, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου παρεσχηματίσθη ὁ
παρ' ἡμῶν *μαχράμας*, εἶνε ὅχι μόνον ἀνάγκη, ὑ-
παγορευθεῖσα ἐξ αἰώνων, τὸ μὲν ὑπὸ τῆς ἀχω-
ρίστου τῆς γυναικείας ἀρετῆς αἰδοῦς, ἡ καὶ
τῆς τῶν συζύγων ζηλοτυπίας, τὸ δὲ καὶ ὑπὸ
τῆς κομμωτικῆς πρὸς διατήρησιν τῆς ὕψους,
ἀλλὰ καὶ ὑποχρέωσις τῆς θρησκείας· εἶνε ἔθιμον
ἐγκυκεντρίσμενον, οὕτως εἰπεῖν, ἐπ' αὐτῆς. Ὅλαι
ὅλων τῶν ἐθνῶν αἱ γυναῖκες ἀπὸ κτίσεως κό-
σμου ἐκαλύπτοντο τὴν κεφαλὴν. Ἡ Ρεβέκκα ἔρ-
χεται ἵνα νυμφευθῇ τὸν Ἰσαὰκ· βλέπει δὲ αὐ-
τὸν μακρόθεν καὶ, μαθοῦσα παρὰ τοῦ δούλου ὅτι
«οὗτός ἐστιν ὁ κύριος αὐτοῦ, λαβοῦσα τὸ θέρι-
»στρον περιβάλετο». «Πᾶσα γυνὴ, λέγει ὁ Ἀ-
πόστολος Παῦλος, προσευχομένη ἀκατακαλύ-
»πτῳ τῇ κεφαλῇ, καταισχύνει τὴν κεφαλὴν
»ἐκείνης· ἐν γὰρ ἐστὶ καὶ τὸ αὐτὸ τῇ ἐξουρημέ-
»νῃ· εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνὴ, καὶ κει-
»ράσθω· εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρασθαι ἢ
»ξυράσθαι, κατακαλυπτέσθω». Καὶ αὗται δὲ αἱ
χάριτες, κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἦσαν κεκαλυμμέ-

1. Πολλὰ τῶν θεολογησάντων Τουρκισσῶν φυλάττουσι
ναμιχράμ καὶ πρὸς τοὺς μεγαλητέρους αὐτῶν ἀδελφούς·
διότι τοὺς μὲν μικροτέρους εἶδον, λέγουσι, γεννηθέντας
καὶ τοὺς ἀναγινώσκουσιν ὁμομητρίους, ἐν ᾧ δὲν ἔχουσι
τὴν αὐτὴν πληροφάνειαν καὶ περὶ τῶν πρεσβυτέρων, ἀκο-
λουθοῦσαι πάντοτε καὶ ἐν πασὶν, καθὼς εἴπομεν, τὴν φύσιν.

και, και τοιαύτας εικόνισαν αὐτὰς ὁ Βούπκλος, ὁ Ἀπελλῆς καὶ Πυθαγόρας ὁ Σάμιος· ἀπορεῖ μάλιστα ὁ περιηγητὴς οὗτος πῶς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ τὰς παρίστατον γυμνάς. Τῶν Χαρίτων ὅμως ὁ πέπλος, καθὼς καὶ τῆς Ἑλένης καὶ τῶν λοιπῶν ἡρώϊδων, ὁμοιάζεν ἴσως τὸ *Bélon* τῶν σημερινῶν Εὐρωπαϊκῶν νεονύμφων, καὶ προσετίθει θελητήρα ἢ τὰ ἔκαμνε διαφανέστερα ἀντὶ νὰ τὰ συγκρίψῃ δὲν εἶν' ὅμως τὸ ἴδιον καὶ διὰ τῶν Τουρκισσῶν τὸ *γιασμάκι* καὶ τὸ *μαμοῦκι*, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει πρὸς ἀπόκρυψιν ἐντελῆ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ λαιμοῦ, τόσον ὥστε ἐν τῇ Ἀσίᾳ προστίθεται καὶ εἰδὸς τι μελανῆς προσωπίδος ἐξ ὑφάσματος, καθιστῶσα ἐντελῶς ἀγνωρίστον τὴν γυναῖκα. Τοῦ εἶδους τούτου τοῦ Τουρκικοῦ μαμουκώματος ἀναφέρει ἀπαράλλακτον ὁ Δικαίρχος τὸ τῶν ἐν Θήβαις τὸ πάλαι γυναικῶν, «τὸ τῶν ἱματίων, λέγων, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κάλυμμα τοιοῦτόν ἐστιν, ὥστε προσωπίδιόν δοκεῖν πᾶν τὸ πρόσωπον κατελιγῆθαι. Οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ διαφαίνονται μόνον, τὰ δὲ λοιπὰ μέρη τοῦ προσώπου πάντα κατέχεται τοῖς ἱματίοις, φοροῦσι δ' αὐτὰ πᾶσαι λευκά». Ἐνθυμούμαι δὲ ὅτι ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὁσάκις συνηντῶμεν Ὀθωμανίδας κεκαλυμμένους ἀπὸ κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν διὰ τῆς ἐπὶ τούτῳ συνδόνης, ἔστρεφον προσέτι καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν πρὸς τὸν τοῖχον, οὐ μόνον ὥπως μὴ τὰς ἴδωμεν, ἀλλ' ὥπως μὴτε μᾶς ἴδωσι κατὰ πρόσωπον. Τοῦτο εἶνε τὸ καθ' αὐτὸ θρησκευτικὸν Ναιμιχράμ. Περιέργον δὲ φαίνεται ὅτι ὁ Ἀβιμέλεχ, δίδων τὰ χίλια δίδραχμα τῷ Ἀβραάμ διὰ τὴν Σάρραν, λέγει πρὸς αὐτὴν ὅτι «ταῦτα ἔσται σοι εἰς τιμήν τοῦ προσώπου σου», ὅπου τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει, «εἰς κάλυμμα τοῦ προσώπου σου» ὥστε ἡ τιμὴ τῆς γυναικὸς εἶνε τὸ κάλυμμά της· ὁ δὲ ἀποκαλύπτων αὐτὴν (ἐξ οὗ καὶ τὰ Ἀνακαλυπτῆρια), καὶ ἔγνω αὐτὴν καὶ οὗτος εἶν' ὁ ἀνὴρ αὐτῆς. Γυνὴ δὲ, ἥτις ἀπεκάλυψεν, ἔστω καὶ κατὰ τύχην, τὰ θέλητρά της εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνδρὸς, ἄλλου παρὰ τὸν σύζυγον, ἐξευτελίζεται ἐνώπιον καὶ ἐαυτῆς καὶ τῶν περὶ αὐτὴν. Ὁ ἱατρὸς μόνος δύναται νὰ ἴδῃ τὸ στόμα της, ἢ νὰ πιᾷ τὴν χεῖρά της, σκεπασμένην (ἐννοεῖται), καὶ τοῦτο προσηγηθείσης πάντοτε τῆς ἀδείας τοῦ συζύγου ἢ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ πλύνουσαι εἰς τὸν ποταμὸν φοροῦσι τὸ κάλυμμά των, ἢ, φέρουσαι αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ὤμου, τὸ ἀναλαμβάνουσιν, ἅμα ἰδῶσι παρρηχόμενον ἄνδρα. Τοῦ γενικοῦ δὲ τούτου κανόνος δὲν ἐξαίρουνται οὔτε αἱ ὑπέργιοι, οὔτε αἱ αἰθίορες. Ἀλλ' ἐπειδὴ, ὅσον αὐστηρότερος εἶνε κανὼν τις, τόσῳ συχνότερον καὶ παραβαίνεται, πᾶσα ὥραία γυνὴ εὐρίσκει τρόπον νὰ ἐπιδείξῃ τὴν καλλονὴν της καὶ νὰ παραβῇ τὸν κανονισμόν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐδημοσιεύθη τῇ 1838 τὸ ἀνεξήγητον ἐκεῖνο διὰ τὰς Εὐρωπαϊκὰς

διάταγμα, τὸ ἀπαγορεύον εἰς τὰς Ὀθωμανίδας τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἐπιστρέψωσιν ἐξώρας εἰς τὰς οἰκίας των, νὰ ἔχωσιν ἀμαξήλατας νέους καὶ λαμπροστολισμένους, νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰς φραγκικὰς συνοικίας τοῦ Πέραν κτλ.

Ὅθεν ἴσως καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι, φρονούντες ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν Τούρκων, φρουρούμεναι ὑπὸ σμήνους μάχων εὐνούχων, εἶνε ἀπρόσιτοι, μαίνονται, ὅταν ἔλθωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, διὰ τὰς Ὀθωμανίδας, ὡς περὶ καρποῦ ἀπηγορευμένου. Ἀλλ' ὅσον ἀπατῶνται ὡς πρὸς τὸ πρῶτον· διότι πούποτε σχεδὸν ἀλλοῦ αἱ ἐρωτικαὶ ῥαδιουργίαι δὲν εἶνε τόσῳ συνήθεις, τόσῳ βέβαιον εἶν' ἂν ἑτέρου ὅτι, ὡς πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους οὐδεὶς δύναται νὰ καυχῇτῃ εὐλόγως ὅτι ὑπῆρξεν ὁ ἥρωϊς τοιούτου δράματος· καὶ ὅσοι δὲ νομίζουσιν ἐαυτοὺς ἐξαιρουμένους τοῦ γενικοῦ τούτου ὅρου, δὲν εἶν' ἄλλο, εἰμὴ ἀπλοῖκά θύματα τῆς τυχοῦσης φαυλοβίου Ἀρμενίδος, ἐκμισθωσάσης ἀπὸ τοῦ πρώτου παλαιοπωλείου τὰ πολυτελῆ ἐνδύματα καὶ διαμάντια καὶ ἀπομιμηθείσης τὴν φωνὴν καὶ τοὺς ἀκτισμοὺς τῶν Χαννούμ. Τὸ θαυμαστὸν εἶνε μόνον, ὅτι, καὶ μετὰ τοσαύτας ἐπαναλήψεις τῆς αὐτῆς κωμωδίας, εὐρίσκονται πάλιν ἐξ αὐτῶν τινες παγιδεύμενοι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δαλεάτος.

Λόγῳ δὲ ζηλοτυπίας μᾶλλον ἢ ἐπιδείξεως νομίζω ὅτι καὶ τὰς Σουλτανίδας καὶ τὰς γυναῖκας τῶν μεγιστάνων, ἐξερχομένας, παρακολουθοῦσι πλήθος θεραπαινίδων. Συνήθεια παλαιά· διότι καὶ τὰς τῶν Γραικορωμαίων ἀβροδιαίτους συνώδευον παρομοίως ἄβραι καὶ θεράπαινοι.

Ἀλλὰ τί κάμνουσιν, ἤθελεν ἐρωτήσει τις, ὅταν αὐταὶ αἱ παρακῶραι, ὠραιότεραι καὶ νεώτεραι καὶ αὐτῆς πολλάκις τῆς δεσποίνης, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐν τῇ γυναικωνίτιδι; Τί κάμνουσι; Κεντοῦσι· κεντοῦσι τὰ θαυμάσια ἐκεῖνα κεντήματα, τὰ ὁποῖα, πολὺ εὐλογώτερον παρὰ τὰ τῆς μυθολογουμένης Ἀράχνης ἤθελε ζηλεῖσαι ἡ Ἀθηνᾶ. Ἐκεῖ ἔβλεπέ τις τὰς Κωνσταντινουπολίτιδας ἀπομιμουμένας διὰ τῆς βελόνης «τὸν οὐρανὸν μὲ τᾶστρα, τὴν γῆν μὲ τὰ λουλούδια, τὴν θάλασσαν μὲ τὰ ψάρια», καθὼς λέγουσιν τὰ παρὰμύθια. Εἶδον σάκκον ἀρχιερατικὸν, παριστάοντα τὴν ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος θαυμαστὴν ἐκείνην ἀλιεῖαν τῶν ἐκατὸν πεντήκοντα τριῶν μεγάλων ἰχθύων, ὅπου ἐνόμιζες ὅτι οἱ ἰχθύες ἀκόμη ἔσπαιρον· ὅλα ταῦτα διὰ τῆς βελόνης! Τὰς δὲ *μπιμπίλας* ἐκεῖνας, τῶν ὁποίων ὁ πῆχυς ἐτιμᾶτο πεντακοσίων φράγκων, οἱ Εὐρωπαῖοι, ἀγοράζοντες, ἔβλαλλον ἐντὸς ὑαλοσκεπαστῶν πλαισίων πρὸς ἐπίδειξιν, ὡς ἀριστουργήματα. Πρὸς ποῖαν καλλιτέχνου εἰκόνα δὲ ἦσαν φερέγγυα τὰ ζωγραφιστὰ ἐκεῖνα κρήδεμνα (*καλεμκιάρ*), τῶν ὁποίων δὲν ἤξευρέ τις τί νὰ θαυμάσῃ πρῶτον, τὴν ζωηρότητα καὶ τὸ ἀνε-

ξίτηλον τῶν χρωμάτων, τὴν ἀκριθεὶς ἀπομίμησιν τῆς φύσεως, ἢ τὴν ἀραχνιώδη λεπτότητα τοῦ τολουανίου;

Αἱ Ἑλληνίδες εἶνε θελκτικώτεραι καὶ τῶν Σερβίδων καὶ τῶν Βουλγάρων. Οἱ μέλανες καὶ ἐκφραστικοὶ αὐτῶν ὀφθαλμοὶ, τὸ ὠραῖον στόμα, ἡ λεπτοφυὴς ῥίς, ἡ καταμέλανος κόμη καὶ τὰ χαριέστατα κινήματα, φαντάζοντα ἐτι μᾶλλον ὑπὸ τὴν κομψὴν ἐνδυμασίαν των, προκαλοῦσιν ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς προτύπων τοῦ ἰδανικοῦ κάλλους, τὸν χρωστήρα τοῦ ζωγράφου. Ἰδίως δὲ ὅταν χορεύωσι τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν χορὸν, τὸν περίφημον *Ῥωμαῖκον* ἢ *Σμυρναϊκόν*, ἀδύνατον νὰ μὴ διακρίνῃ εὐθὺς ὁ ξένος τὴν Ἑλληνίδα τῆς Ἀρμενίας, καὶ μὴ νὰ ἐνθυμηθῇ ὅτι τὰς Χάριτας ἐπενόησαν οἱ Ἕλληνες. Ἀλλὰ τὴν τέχνην τοῦ ἀρέσκειν πού νομίζετε ὅτι διδάσκονται αἱ Κυραὶ αὗται, κατὰ τὸν K. Castellani; . . . εἰς τὸ λουτρόν! Αἱ χωρिकाὶ, ὑπανδρευόμεναι πρόωρα, συμμεριζόμεναι τὰς κοπώδεις τῶν ἀνδρῶν ἐργασίας, καταναλισκόμεναι διὰ τῆς τεκνοποιίας καὶ τεκνοτροφίας, φαίνονται, μετὰ μερικὰ ἔτη, ἀσχημότεραι τῶν ἀνδρῶν.

Αἱ Ἀρμένιαι ἔχουσι συνήθως εὐεῖδῃ κεφαλὴν, καμνωτὰ καὶ πυκνὰ ὀφρύδια, μαύρους μεγάλους ὀφθαλμοὺς, σκιαζομένους ὑπὸ μακρῶν βλεφαρίδων, ὅψιν τρυφερὰν, χεῖλη κοράλλινα, καὶ κόμην μέλαιναν, φαντάζουσαν ἐτι μᾶλλον ὑπὸ τὸ πλῆθος τῶν μαργαριταρίων καὶ ἀδαμάντιων. Ἡ δὲ φυσιογνωμία αὐτῶν εἶνε μίγμα ἐθελαρσκειῶς καὶ χαυνότητος. Τὸ δὲ ἀνάστημά των, ὅταν δὲν ἀσχημίζεται ὑπὸ προώρου πολυσαρκίας, εἶνε τῇ ὄντι μεγαλοπρεπέστατον, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὰ πλατέα ἐκεῖνα Ἀσιατικὰ ἐνδύματα καὶ τὰ βαρύτιμα λαχούρια, τὰ ὁποῖα ὑπεραγαπῶσιν. Εἰς αὐτὰς δὲ, καθὼς ἐν γένει εἰς τὰς Ἀσιανὰς, ἐφαρμόζονται τὰ ἐπιθετὰ *βαθύκοιλοι* καὶ *βαθύβωροι*. Σίζυγοι ἀφοσιωμένοι καὶ μητέρες ἀρισται, δὲν ἔχουσιν ἄλλην φιλοτιμίαν παρὰ ν' ἀρέσωσιν εἰς τοὺς ἀνδρας των καὶ ν' ἀναθρέψωσι καλῶς τὰ τέκνα των. Ὅθεν καὶ οἱ σύζυγοι αὐτῶν τὰς ὑπεραγαπῶσι καὶ τὰς σέβονται, καὶ εἶνε σπανιώτατα παρ' αὐτοῖς τὰ διαζύγια.

Αἱ γυναῖκες τῶν Ἀλβανῶν, καὶ μάλιστα τῶν περὶ τὸν Τόμουρον Τόσκων, διακρίνονται διὰ τὴν ὠραιότητα καὶ τὰ θέλητρά των, καὶ εἶνε ὁ στολισμὸς τῶν Χαρεμιῶν. Ἐχουσι δὲ βάδισμα μεγαλοπρεπές, βλέμμα υπερήφανον καὶ χάριν μετ' ἀβρότητας καὶ λεπτότητος ὅλης Ἑλληνικῆς.

Αἱ γυναῖκες τῶν Κουτσοβλάχων διακρίνονται διὰ τὴν εὐεξίαν αὐτῶν καὶ τὴν εὐχρηστικότητα· δὲν ἔχουσιν ὅμως τὸ λεπτὸν ἐκεῖνο καὶ ἐπιχαρὶ τῆς ἑλληνικῆς φυσιογνωμίας.

Συγγραφεὺς τις ὀμιλῶν περὶ Αὐστρίας, λέγει

ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ λαοῦ ὀφείλεται κυρίως εἰς τὰς ἀτομικὰς ἀρετὰς τῶν Αὐστριακῶν ἡγεμόνων καὶ ἀναφέρει τὸ ἐξῆς ἐπεισόδιον τοῦ βίου τοῦ Αὐτοκράτορος Φραγκίσκου τοῦ Α'. Ὅτε ἐπεκράτει ἡ χολέρα ἐν Βιέννῃ, ἀναριθμητὰ θύματα καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὁ Αὐτοκράτωρ διήρχετο ποτὲ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως καὶ τῶν προαστείων μετὰ τινος ὑπασπιστοῦ του· αἰφνης συνήντησαν λεῖψανον τυχρῶς διαβαίνον καὶ παρ' οὐδενὸς παρακολουθούμενον. Ἡ ἑλληψις αὕτη διήγειρε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅστις ἐρωτήσας ἔμαθεν, ὅτι οἱ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ, φοβούμενοι τὴν ἐπιδημίαν, δὲν ἐτόλμησαν νὰ συνοδεύσωσι τὴν κηδεῖαν. «Αἰοπὸν, εἶπεν ὁ Αὐτοκράτωρ, θέλωμεν ἀναπληρῶσθαι τοὺς συγγενεῖς διότι καὶ ὁ ἐλάχιστος τῶν ὑπηκόων μου δὲν πρέπει νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν τάφον ἄνευ τοῦ τελευταίου τούτου δείγματος ἐνδιαφέροντος», ἠκολούθησε δὲ τὴν κηδεῖαν μέχρι τέλους καὶ ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀκριθεὶς ἐκπλήρωσιν ἀπασῶν τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν.

ΟΙ ΔΑΚΤΥΛΙΟΙ

Πολλὰ ἐλέγχθησαν περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν δακτυλίων. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἡ ἀρχὴ αὐτῶν κρύπτεται εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους· ὅπως δὴ ποτε ὅμως ἡ συνήθεια αὕτη μετεδόθη ἐξ Ἀσίας εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες πρῶτοι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐδακτυλοφόρησαν ἐν Εὐρώπῃ.

Παραλείποντες τὰ λίαν μυθικὰ καὶ ἀπίθανα ἐρχόμεθα εἰς τὰς ἀγιογραφικὰς παραδόσεις.

Ἐν αὐταῖς λέγεται ὅτι ὁ Φαραὼ περιβαλὼν τὸν Ἰωσήφ μὲ πᾶσαν ἐξουσίαν ἐν Αἰγύπτῳ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν δακτύλιόν του.

Ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως οἱ δακτύλιοι ἀναφέρονται ὡς ἐν ἐκ τῶν κοσμημάτων τοῦ Ἀαρὼν καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ.

Ἡ Ἰουδίθ πορευομένη νὰ φονεύσῃ τὸν Ὀλοφέρνην εἶχε πλῆρεις τοὺς δακτύλους δακτυλίων.

Ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον οἱ ὡς ἀρραβῶνες χρησιμεύοντες δακτύλιοι ἦσαν σιδηροί.

Τὸ παλαιὸν τῶν Ῥωμαίων δίκαιον ὥριζεν ὅτι δὲν ἔχει κύρος ἡ διαθήκη ἂν δὲν ἦνε ἐσφραγισμένη διὰ τῶν δακτυλίων ἐπτά μαρτύρων.

Οἱ πρεσβεῦται παρὰ Ῥωμαίους ἐφόρουσαν ὡς σημεῖον τῆς ἀρχῆς των χρυσοῦν δακτύλιον εἰς τὸν μέσον δακτύλον τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς.

Οἱ θριαμβεύοντες στρατηγοὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν Ῥώμην εἶχον χρυσοῦν στέφανον περὶ τὴν κεφαλὴν καὶ σιδηροῦν δακτύλιον εἰς τὸν δακτύλον. Οἱ Ῥωμαῖοι ἱππεῖς ἐφόρουσαν χρυσοῦν δακτύλιον.

Ὁ Πλίνιος λέγει ὅτι οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ ἀνδραγαθήσαντες ἠδύναντο νὰ κοσμήσῃ τὰς χεῖράς των μὲ χρυσοὺς δακτυλίους.

Λέγουσιν ὅτι ὁ Καῖσαρ θέλων ποτε νὰ ἐνθαρρύνῃ ἐν πολέμῳ τοὺς ἐαυτοῦ στρατιώτας, ὕψωσε τὸν δακτύλον, ἐκείνοι δὲ ἰδόντες τὸν χρυσοῦν

δακτύλιον καὶ νομίζοντες ὅτι παρομοίους δακτυλίους ὑπέσχετο εἰς αὐτοὺς μετὰ τὴν νίκην, ἡγωνίσθησαν ἀνδρείως.

Οἱ Καρχηδόνιοι προσέθετον ἓνα δακτύλιον μετὰ ἐκάστην νέαν μάχην, ἧς ἤθελον μετὰσχει.

Ὁ Πλίνιος λέγει ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ νὰ φορῶσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν δακτύλιον εἰς τὸν παράμεσον δάκτυλον τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι μία ἐκ τῶν φλεβῶν ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ δακτύλου τούτου μέχρι τῆς καρδίας. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον λέγεται ὅτι ἐνίοτε οἱ ἱατροὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς διέτασσον τὴν χρῆσιν ὠρισμένων δακτυλιολίθων, ὡς δὴθεν ἐπιδρῶντων διὰ τοῦ δακτύλου ἐκείνου ἐπὶ τῆς καρδίας.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἡγάπα καὶ μετεχειρίζετο δακτυλίους, διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ διδάκτορες κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐφόρουν πάντοτε δακτύλιον μὲ ἐρυθρὰν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ψήφον (πέτραν).

Καὶ κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους καὶ κατὰ τοὺς ἔπειτα ἀκόμη, πολλοὶ δεισιδαιμονίαι συνεδέοντο πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν δακτυλίων.

Ἐλέχθη π.χ. ὅτι ὁ ἀδάμας δυναμώνει τὴν καρδίαν καὶ συντείνει εἰς τὸν καλὸν τοκετόν.

Τὸ ρουβίνιον ὑποβοηθεῖ τὴν ἀγνότητα.

Ὁ ἀμέθυστος διαλύει τὴν μέθην.

Ὁ σάπφειρος καθιστᾷ τινὰ ἀγαπητόν.

Τὸ τοπάζιον κατευνάζει τὴν ἐξημμένην φαντασίαν καὶ τὴν ὀργήν.

Ὁ ἄνθραξ καθαρίζει τὸν ἀέρα.

Ὁ σμάραγδος συντρίβεται εἰς τὸν δάκτυλον παρθένου παραβάτης τὸ καθήκον.

Ὁ Μακρόβιος πιστεύει ὅτι ὁ κύριος σκοπὸς δι' ὃν κατὰ πρῶτον μετεχειρίσθησαν δακτυλίους οἱ ἄνθρωποι εἶνε νὰ σφραγίσωσι τὰ διάφορα αὐτῶν ἔγγραφα καὶ μάλιστα τὰς ἐπιστολάς των. Τὸ τοιοῦτον δύναται νὰ ᾔη ἀληθὲς διότι ἀρχαιοτάτη εἶνε ἡ συνήθεια τοῦ νὰ ἔχη ἐκάστη οἰκογένεια τὰ οἰκόσημά της ἐπὶ δακτυλιολίθου γεγλυμμένα, δι' οὗ ἐσφράγιζεν ἐπιστολάς, κιβώτια περιέχοντα πολύτιμα σκεύη καὶ εἴτι ἄλλο. Ὁ Κικέρων μάλιστα ἀναφέρει ὅτι ἡ μήτηρ αὐτοῦ διὰ δακτυλιολίθου ἐσφράγιζε τοὺς πολυτίμους οἶνους.

Ἀχάβ, ὁ βασιλεὺς τῆς Σαμωρείας σύζυγος δὲ τῆς Ἰεζαβήλ, ἐγκατέλειπε τὴν σφραγίδα του εἰς τὴν γυναῖκά του, ὅτε δὲ αὕτη ἠθέλησε νὰ φονεύσῃ τὸν Ναβὼθ, ἵνα ἀρπάσῃ τὴν οἰκίαν του, μετεχειρίσθη κρύφα ἐπὶ τοῦ ἔγγράφου τοῦ προστάσσοντος τὴν θάνατον αὐτοῦ τὴν σφραγίδα τοῦ Ἀχάβ. Παρομοίως δὲ καὶ ὁ λάκκος τῶν λεόντων, ὅπου ἐνεκλείσθη ὁ Δανιήλ, ἦτο ἐσφραγισμένος σφραγίδι βασιλικῇ.

Ὁ Πλίνιος, ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Στράβων καὶ ὁ Κικέρων ἀναφέρουσι τὸν δακτυλιολίθον τοῦ Σαμίου Πολυκράτους. Ἦτο τόσο ἐντυγχῆς ὁ Πολυκράτης, ὥστε φοβούμενος μὴ διὰ τοῦτο τὸν φθονή-

σωσιν οἱ θεοὶ ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν τὸν δακτύλιόν του, ὃν εἶχε περὶ πολλοῦ. Ἀλλ' ἄλιεύς τις ἤγρευσεν μέγαν ἰχθύν, ὃν ἐπώλησεν πρὸς τὸν μαγειρον τοῦ τυράννου, οὗτος δὲ εὗρεν ἐν τῇ κοιτίᾳ τοῦ ἰχθύος τὸν δακτυλιολίθον.

Τοῦ Ὀκταβίου ἡ σφραγὶς εἶχε γεγλυμμένην σφίγγα, τοῦ Μαικήνα βάτραχον, τοῦ Πομπηίου λέοντα.

Ἐπὶ Ῥωμαίων ἡ πολυτέλεια εἶχε καταντήσῃ ὥστε τὰ χειμερινὰ δακτυλίδια νὰ ᾔη ἄλλα παρὰ τὰ θερινὰ, βαρύτερα δηλαδὴ καὶ μετὰ μεγαλύτερων λίθων! Εἰς δακτύλιος δὲν ἔρει, ἀλλ' ἐφόρουν ἔχει τριῶν εἰς ἕκαστον δάκτυλον, τοὺς ὁποίους καὶ συνέκρουον ὡς κροτάλια (castagnettes), πρὸς ἐνδειξιν μεγαλοπρεπείας!

Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐχάραττον εἰς τοὺς δακτυλίους των ἰχθύν, διότι ὡς γνωστὸν ὁ ἰχθὺς ἦτο τὸ σύμβολον τοῦ Σωτῆρος, ἕνεκα τῶν γραμμάτων ἰχθὺς, ἅτινα εἶνε τὰ ἀρχικὰ τῶν λέξεων Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτῆρ. Ὁ Πάπας σφραγίζει ἅπαντα τὰ ἔγγραφα του διὰ σφραγίδος, ἥτις ἔχει κεχαραγμένην τὴν εἰκόνα τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἀλιεύοντος ἐν λέμβῳ.

Οἱ ἐπίσκοποι τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ἔχουσιν ἀμέθυστον λίθον εἰς τοὺς δακτυλίους των, δὲν σφραγίζουσιν ὅμως δι' αὐτοῦ. Διασημώτατος δακτύλιος ἦτο ὁ τοῦ Γύγου. Περὶ τοῦ Γύγου τούτου λέγει ὁ Πλάτων, ὅτι ἦτο ποιμὴν τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας, γενομένης δὲ ποτε βροχῆς πολλῆς καὶ σεισμοῦ συνέβη νὰ σχισθῇ ἡ γῆ καὶ νὰ γείνη χάσμα εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἴστατο. Ἰδὼν τοῦτο ὁ Γύγης καὶ θαυμάσας κατέβη καὶ εἶδε πολλὰ ἀξιοθαύμαστα πράγματα καὶ νεκρὸν ὑπερμεγέθη κείμενον ἐντὺς μεγίστου χαλκοῦ ἵππου. Εἶχε δὲ ὁ νεκρὸς χρυσοῦν δακτύλιον. Ὁ Γύγης παρὰ λαβὼν τὸν δακτύλιον καὶ θέσας αὐτὸν εἰς τὸν δάκτυλόν του καὶ στρέψας τὴν σφενδόνην (πέτραν) εἰς τὰ ἔσω τῆς χειρὸς, ἐξῆλθεν. Ἐπανελθὼν μετὰ τῶν ἄλλων ποιμένων παρετήρησεν ὅτι οὗτοι ὠμίλουν περὶ αὐτοῦ ὡς περὶ ἀπόντος, ἕως οὗ αὐτὸς ἐπιψηλαφῶν τὸν δακτύλιον ἔστρεψεν ἔξω τὴν σφενδόνην αὐτοῦ. Τότε ἐνόησε τὴν μαγικὴν δύναμιν τοῦ εὐρήματος. Ὅταν ἔστρεφε πρὸς τὰ ἔσω τὴν σφενδόνην τοῦ δακτύλου ἐγένετο ἀφανής.

Εἰς τὰς μαγείας τῶν μέσων αἰώνων ἐν πολλῇ χρήσει ἦτο ὁ χρυσοῦς δακτύλιος.

Ὁ συρμός δρίζει τὰ νῦν εἰς ποῖον δάκτυλον πρέπει τις νὰ θέτῃ τὸν δακτύλιον, πλὴν τοῦ συζυγικοῦ δακτύλου, ὅστις τίθεται συνήθως εἰς τὸν παράμεσον τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς. Ἐνίοτε μεταχειρίζονται μαγνητισμένους δακτυλίους, οἵτινες λέγουσιν ὅτι προφυλάττουσιν ἀπὸ τῆς κεφαλαλγίας, ἢ σιδηροῦς, εἰς τινὰ μέρη, ὡς ἀλεξίτηριον κατὰ τῆς λύσεως.

Υπάρχουσι δὲ καὶ κατὰ χώρας παντοῖαι ἄλλαι συνήθειαι ἀποβλέπουσαι εἰς τὸ περιεργότα-

τον τοῦτο, ἀρχαιότατον καὶ ἱστορικώτατον κοσμημα τοῦ ἀνθρώπου.

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΤΕΜΚΙΝΟΥ

Ὁ περιάκουστος εὐνοούμενος Αἰκατερίνης τῆς Β' Ποτεμκῖνος ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῷ γενεθλίῳ τόπῳ ὑπὸ ἀναγνώστου τινὸς τῆς ἐκκλησίας.

Ἐν Ῥωσίᾳ μετὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ μαθητοῦ γεννᾶται πνευματικὴ τις σχέσις ἢ, οὕτως εἰπεῖν, συγγένεια, διακρούσα ἰσοβίως. Τοιαύτη ὑπῆρχε καὶ μετὰ τὸν Ποτεμκῖνον καὶ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Ποτεμκῖνος ἐνωρὶς ἀφῆκε τὴν χώραν τῆς γεννήσεως καὶ ἔκτοτε οἱ δύο οὗτοι οὔτε εἶδον ἀλλήλους, οὔτε περὶ ἀλλήλων ἐμαθόν τι. Ἐν τοσοῦτῳ παρήλθον ἔτη οὐκ ὀλίγα καὶ ὁ μαθητὴς ἀνυψώθη εἰς τὰ ὕψιστα ἀξιώματα. Ἡ φήμη αὐτοῦ, διαδιδόμενη εἰς ἅπασαν τὴν χώραν, ἐφθασε καὶ εἰς τὰς ἀκὰς τοῦ διδασκάλου, ὅστις, καλῶς ποιῶν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν μαθητήν.

Φέρων τὴν παλαιὰν καὶ τετριμμένην τοῦ ἀναγνώστου στολὴν ἀφίκετο εἰς Πετρούπολιν ὁ διδάσκαλος. Ὁ Ποτεμκῖνος ὑπεδέχθη φιλοφρονέστατα τὸν γέροντα· ἔδωκεν αὐτῷ κατοικίαν ἐντὸς τοῦ ἰδίου μεγαλοπρεποῦς μεγάρου· παρέλαβεν αὐτὸν συνδιατημόνα εἰς τὴν πλουσίαν αὐτοῦ τράπεζαν, καὶ ἐπεριποιεῖτο αὐτὸν μεγάλως. Ἰσως ἄλλοις, εὐγνωμοσύνη φερόμενος καὶ τῇ μετὰ τὸν μαθητοῦ καὶ διδασκάλου πνευματικῇ σχέσει ὑπέκων, ἤθελεν εὐεργετήσῃ μόνον τὸν πτωχὸν διδάσκαλον, ἀλλ' ὁ Ποτεμκῖνος ἐσεμνύετο ἐπιδεικνύων αὐτὸν, καὶ πολλάκις ὥφθη ἔχων αὐτὸν παρακαθήμενον εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀμαξάν ἢ εἰς τὸ θεατρικὸν θεωρεῖον.

Ὅτε κατὰ πρῶτην φοράν παρευρέθησαν ἀμφοτέρω εἰς παράστασιν μελοδράματος, ὁ γέρον διδάσκαλος πολὺ εὐχαριστήθη κατὰ πάντα, ἀλλὰ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπέσυρε κυρίως ὁ διευθυντὴς τῆς ὀρχήστρας, κατὰ συνέπειαν τοῦ ὁποῦ εἶπε πρὸς τὸν Ποτεμκῖνον·

«Βλέπω ἐκεῖ κάτω σωρὸν ἀνδρῶν, οἵτινες πάντες ποιοῦσι τι. Ὁ εἰς κρούει τὸ τύμπανον, ὁ ἄλλος αὐλεῖ, ὁ τρίτος σαλπίζει, ὁ τέταρτος ἔχει ἄλλο μουσικὸν ὄργανον καὶ οὕτω καθέξῃς· ἀλλὰ διατί ὁ περιττὸς ἐκεῖνος, ὁ ἐφ' ὑψηλοτέρας ἑδρας καθήμενος, ὁ κινῶν τὸ ξυλάριον χωρὶς ν' ἀποτελῇ μουσικὴν, διατί ἐκεῖνος κάθηται ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων;»

Γελάσας ὁ Ποτεμκῖνος ἀπήντησε· «Διδάσκαλε! ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος διὰ τοῦ ξυλαρίου διευθύνει τοὺς ἄλλους, καὶ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην λαμβάνει μισθὸν σχεδὸν τόσον, ὅσον πάντες οἱ ἄλλοι ὁμοῦ.»

Ἐθαύμασεν ἀκούσας ταῦτα ὁ διδάσκαλος καὶ ἐμακάριζε τὴν τύχην τοῦ ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας ἑδρας καθημένου, ὅστις, οὐδὲν ἐργαζόμενος,

ἀλλὰ μόνον τὸ ξυλάριον κινῶν, ἐλάμβανεν ὡς ἀμοιβὴν τοσαῦτα χρήματα.

Ἐν τοσοῦτῳ ταχύπτερος διέβαιναν ὁ χρόνος ὁ δὲ διδάσκαλος διέτριβε πάντοτε παρὰ τῷ μαθητῇ, πάσης εὐφροσύνης ἀπολαύων καὶ οὐδεμίαν φροντίδα οὔτε περὶ τοῦ παρόντος οὔτε περὶ τοῦ μέλλοντος ἔχων, ἐπειδὴ ὁ Ποτεμκῖνος εἶχε προσκαλέσει τὸν γέροντα νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ αὐτὸν οὐδέποτε.

Ἀλλ' ὁ γέρον, κατ' ἀρχὰς εὐθυμὸς ὢν, ἐφαινετο ἐποχὴν τινα σκεπτικώτερος ἢ ἄλλοτε. Ὁ Ποτεμκῖνος παρατηρήσας τοῦτο, ἠρώτησεν αὐτὸν περὶ τοῦ αἵτιους, ὁ δὲ γέρον προθύμως ἀπήντησε· «Καλῶς μὲ ἠρώτησες, τέκνον μου. Πρὸ πολλοῦ ἤθελα νὰ σοὶ ἀλάλῃσω, ἤθελα νὰ σε παρακαλέσω καὶ ἰδοὺ ἡ ἐρώτησίς σου μοῦ δίδει κατὰλληλον εὐκαιρίαν.» — «Ὁμίλησον, ὁμίλησον,» ἀπήντησεν ὁ Ποτεμκῖνος, ὁ δὲ γέρον διδάσκαλος εἶπε·

«Ἡ εὐγενεία σου, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς νὰ εὐλογῇ καὶ νὰ προστατεύῃ, φέρεται πρὸς ἐμὲ τοιουτοτρόπως, ὥστε ἐνόςῳ ζῶ καὶ ἀναπνέω θά κυριεύωμαι ὑπὸ τῆς μεγίστης καὶ ζωηροτάτης εὐγνωμοσύνης. Οὐδέποτε ὠνειρεύθην τοιοῦτον παλάτιον, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ κατοικῶ καὶ ἐγὼ μετὰ τῶν διασημοτάτων ἀνδρῶν τῆς αὐτοκρατορίας, οὐδέποτε ἐφαντάσθην τοιαύτας πολυτελεῖς εὐωχίας καὶ συμπόσια, οἷων καθέκαστην ἀπολαύω, καθήμενος παρὰ τὴν αὐτὴν μετὰ σοῦ τράπεζαν. Ἐγῆρασα ὁδυνὸν μέχρη τοῦδε καὶ ὁδοιπορῶν πεζός, ἥδη δὲ ὁχοῦμαι ἐπὶ τῆς ἀμάξης σου παρὰ σοὶ καθήμενος. Ἀλλὰ πῶς νὰ τὸ εἶπω; ὁ ἄνθρωπος, τοῦλάχιστον ἐγὼ, ἔχω καὶ φιλοτιμίαν. Ἐως χθὲς εἰς τὸ χωρίον μου ἔζων μὲν πτωχικῶς, ἀλλ' ἔζων ἐκ τῶν κόπων μου· ἐδῶ ζῶ αὐτοκρατορικῶς, ἀλλ' αἰσθάνομαι τι ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸ ὁποῖον μ' ἐλέγχει, ὅτι κάθημαι ἀργός, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἔχουσιν ἐργασίαν.»

«Καὶ τί νὰ γείνη λοιπόν;» ἠρώτησε μειδιῶν ὁ Ποτεμκῖνος. «Τί νὰ γείνη; Νὰ μοὶ εὐρὴς ἐργασίαν τινὰ, ὥστε ν' ἀναπαύω τὴν φιλοτιμίαν μου· ἐργασίαν, ὥστε νὰ συγαισθάνωμαι, ὅτι ἐκ τῶν ὅσα κατέχω μέρος τοῦλάχιστον ἀπέκτησα ἐγὼ, καὶ δὲν εἶναι τῆς ἀγάπης σου δωρήματα.»

«Ἀλλὰ πρὸς τί τοῦτο; ἀντεῖπεν ὁ Ποτεμκῖνος· σὺ πρεσβύτερος ἥδη ὢν, ἔχεις ἀνάγκην ἀναπαύσεως καὶ ἡσυχίας. Μένε ὡς τὸ πρῖν, πρῶγε, πίνε, διασκεδάζε καὶ ἀμερίζε. Σοὶ ὑπεσκέθην νὰ φροντίσω περὶ σοῦ ἐνόςῳ ζῆς, τὴν δὲ ὑπόσχασίν μου ἐπαναλαμβάνω καὶ τώρα.»

«Σοὶ εὐχαριστῶ, σοὶ εὐχαριστῶ ἐγκαρδίως, ἀπήντησεν ὁ γέρον· ἀλλ' ἂν πραγματικῶς θέλῃς νὰ μ' εὐχαριστήσῃς σὲ παρακαλῶ νὰ ἐνδώσῃς εἰς τὸ αἰτούμενον. Σὺ μέγα δυνάμενος εἰς τὰ ἀνάκτορα, εἰς τὰ ὑπουργεῖα, ἀπανταχοῦ, διὰ μιᾶς λέξεως...»

«Καὶ τίνα θέσιν αἰτῆς;» διέκοψεν αὐτὸν ὁ

Ποτεμκίνος. Διὰ θέσιν ἀνωτέραν ἀπαιτοῦνται πολλά προσόντα, ἱκανότης, ἀρχαιότης, παιδεία, ὧν δυστυχῶς στερεῖσαι. Αἱ θέσεις δὲ, ἃς δύναται τις καὶ ἄνευ παιδείας καὶ ἀρχαιότητος νὰ λάβῃ, ἀπαιτοῦσι τοῦλάχιστον ἡλικίαν ἀνδρικήν. Βεβαίως ἂν θελήσω θὰ λάβῃς μίαν τῶν τελευταίων τούτων, ἀλλὰ δὲν ἀντέχεις πλέον διδάσκαλέ μου, δὲν ἀντέχεις.»

«Ἐὰν θέλῃς, εἶπεν ὁ γέρον, γίνομαι διὰ σοῦ ἐντελῶς εὐτυχής. Ἐγὼ ὑπ' ὅψιν τὴν θέσιν ἐκείνην, δι' ἧς καὶ πολλὰ ἀπολαύει τις καὶ μικράν, ἐλαχίστην ἐργασίαν ἐργάζεσθαι. Εἶμαι ὅντως γέρον, ὡς προλαβόντως ἀνέφερες, καὶ δὲν ἀντέχω εἰς ἐργασίας βαρείας καὶ ἐπιπόνους· ἀλλὰ τὸ ξυλάριον, τὸ ὁποῖον ἐκίνει ἐν τῷ θεάτρῳ ὁ ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας ἑδρας καθήμενος ἀνὴρ, τὸ ξυλάριον ἐκεῖνο εἶναι, ὡς μοι ἐφάνη, λίαν ἐλαφρόν, καὶ δύναμαι καὶ ἐγὼ νὰ κινῶ αὐτὸ εὐκόλως. Δὲν μοι κάμνεις λοιπὸν τὴν χάριν νὰ παύσῃς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον καὶ νὰ διορίσῃς ἐμὲ εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ;»¹

Α. ΚΑΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

εἰς βαρέως κοιμώμενον.

[Ἐκ τῶν τοῦ Πλ. Τανταλίδου].

Ζωντανόνεκρος σωρὸς νέος ἔτι, κρίμα, κρίμα!
Ἀναπαύετ' ὑπ' αὐτὸ τοῦ παπλώματος τὸ μνήμα.
Κλαυσέ τον πρὶν σηκωθῇ, ὅμως ποῦ νὰ τὸν σηκώσῃς;
Ἐσκοτώθῃ ἐν ᾧ ζῇ, καὶ δὲν ζῇ νὰ τὸν σκοτώσῃς.

ΑΛΠΘΕΙΑΙ

* Οἱ εὐρισκόμενοι ἐπὶ ὑψηλῶν θέσεων ἐπιθυμοῦσι νὰ ἀνέλθωσιν εἰς ἔτι ὑψηλοτέρας· οἱ καθεξάντες ὅμως τὰς ὑψίστας, πολλάκις ἀποβλέπουσι μετὰ λύπης εἰς τινὰ εὐχαριστοτέραν θέσιν, ἣν ἀφῆκαν.

* Ἐκάστη δύσις ἡλίου δωρεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν φρόνησιν καὶ τὴν πείραν, ὧν ἡ ἑλλειψὶς ἐβλάψεν αὐτὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας. Τὸ κακὸν ὅμως εἶνε ὅτι ἡ φρόνησις καὶ ἡ πείρα αὕτη οὐδόλως χρησιμεύουσι τὴν ἐπιούσαν. (Rukerl).

* Δὲν εἶνε ὁ χρυσὸς καὶ ἡ πολυτέλεια τὰ σημεῖα τῆς ἀνωτάτης τάξεως, ἀλλ' ἡ περὶ τούτους τρόπους κομψότης, ἡ γαλήνη, ἡ ἄνευ σκέψεως καὶ προσποιήσεως φυσικὴ εὐγένεια, ἡ θέτουσα ἕκαστον ἐν τῇ θέσει του καὶ μένουσα πάντοτε ἐν τῇ ἰδίᾳ. (Κ^α Krudner).

* Ὁ κακοεργήσας ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ μυστηρίου, ζῇ ἐν τῷ διηνεκεί φόβῳ, ὅτι ἀπρόοπτόν τι συμβᾶν δύναται νὰ τὸν προδώσῃ. Διὰ τὸ πρᾶττων τὸ ἀγαθὸν, χωρὶς νὰ παρατηρηθῇ πολλάκις, δὲν ἤθελεν ἐλπίζει, ὅτι ἡμέραν τινὰ δύναται νὰ τύχῃ εὐγνωμοσύνης; (Goethe).

* Αἱ ἰδιόγραφοι ἐπιστολαὶ εἶνε οἱ μέγιστοι ἡμῶν ἐχθροί.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

~~~~~ Περὶ τὸ ἔτος 1830 ἐν Ἑλβεστάνινζ τῆς Βοημίας, γράφει γερμανικὴ τις ἐφημερίς, νέαις τις χωρικῇ, ὑπηρέτρια παρὰ τινι τῶν πολιτῶν, ἧτις ἐβαρύνετο μόνῃ τῆς ἐν τῷ μαγειρείῳ Κυριακὴν τινὰ, κατεγίνετο, διὰ νὰ διασκεδάσῃ, εἰς ἐπινόησιν τοῦ βηματισμοῦ νέου τινὸς χοροῦ, ὃν ἐφῆρμοσεν εἰς τὸν σκοπὸν ἐνὸς τραγουδίου τοῦ χωρίου τῆς. Οἱ κύριοί τῆς ἐπανελθόντες τὴν εὐρον οὕτω πως χοροπηδῶσαν καὶ ἀντὶ νὰ τὴν ἐπιπλήξωσι, τὴν προσεκάλεσαν νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν βηματισμὸν ἐκεῖνον τὸ ἑσπέρας εἰς τὴν αἴθουσαν, ἐνθα εὐρίσκετο καὶ ὁ μουσικὸς Ἰωσήφ Νέρουδας, ὅστις ἐσημείωσε καὶ τὸν σκοπὸν καὶ τὸν βηματισμὸν. Μετ' οὐ πολὺ ὁ νέος χορὸς ἐχορεύθη παρὰ πάντων εἰς τινὰ ἑορτὴν. Τῷ 1835 ἐγνώσθη εἰς Πράγαν, ἐνθα ἕνεκα τοῦ ἡμίσεος βήματος, ὅπερ περιείχετο εἰς αὐτὸν τὸν ὠνόμασαν πούλκαν, ὅπερ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου σημαίνει ἡμισυ. Μετὰ τέσσαρα ἔτη μουσικοὶ τινες ἐκ Πράγας διέδωκαν τὴν πόλκαν εἰς Βιέννην. Τῷ 1840 χοροδιδάσκαλός τις τῆς Πράγας καλούμενος Ράαβ ἐχώρευσεν κατὰ πρώτην φοράν τὴν πόλκαν εἰς τὸ Ὁδεῖον τῶν Παρισίων, ἧτις ἔκτοτε κατέστη χορὸς πάγκοινος καὶ λίαν δημοτικός. Ἡ πρώτη δὲ τυπωθεῖσα μουσικὴ διὰ τὴν ὄρχησιν τῆς πόλκας εἶνε Φραγκίσκου τινὸς Χίλμαρ, μουσικοδιδασκάλου ἐν Κοπιδλέφ.

~~~~~ Κατὰ τὸ ἔτος 1686 ἀπεστάλη μητροπολίτης Ἰωαννίνων Κλήμης ὁ Χίος, ἀνὴρ ἀμαθέστατος, ὅστις ἐκίνησε τὴν κατ' αὐτοῦ περιφρόνησιν τῶν τότε φιλομαθῶν Ἰωαννιτῶν, οἵτινες καὶ συνεφώνησαν ἐν τάχει ἵνα ἀποταθῶσιν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ζητοῦντες τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος ἐζήτησε τὴν εὐμένειαν τῶν προϋσταμένων, συγκατετέθησαν οὗτοι νὰ μὴ ζητήσωσι τὴν ἔξωσίν του, ἂν ὑπέσχετο νὰ ἐνασχοληθῇ μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἐλληνικῆς ἐγκυκλοπαιδείας· τούτου γενομένου δεκτοῦ ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐκεῖνον ἐπεφορτίσθη παρὰ τῶν Ἰωαννιτῶν ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Βησσαρίων ὁ Μακρὸς, ὁ τέως διδάσκαλος τῆς πόλεως χρηματίσας καὶ τότε ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Λυγκιάδων μονάζων. Ὄθεν εἰς τὸ μοναστήριον ἐκεῖνο μετέβη ἀμέσως ὁ μητροπολίτης, καὶ διὰ πολλῆς προθυμίας, ἐν πενταετεί διαστήματι, ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τοῦ Βησσαρίωνος τὰ τότε παραδιδόμενα ἐγκύκλια μαθήματα, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν μητροπόλιν του, κυβερνωμένην εἰς τὸ μεταξύ παρὰ τοῦ πρωτοσυγκέλλου καὶ τῆς ἐκ προϋχόντων ἐπιτροπῆς. Ἐν ἔτει 1704 ὁ μητροπολίτης Κλήμης ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ἐπαρχιακὰς υποθέσεις, καὶ ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν πάντων διὰ τὴν μεγάλην παιδείαν του!

Εἰς ἈΝΑΓΝΩΣΤΗΣ.